

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Bakalářská práce

2023

Bc. Klára Kloučková, B.A.

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

**Politické myšlení Armina Mohlera v jeho díle
*Konservative Revolution in Deutschland 1918-1932***

Bakalářská práce

Autorka práce: Bc. Klára Kloučková, B.A.

Studijní program: Politologie a mezinárodní vztahy

Vedoucí práce: Mgr. Jan Charvát, M.A., Ph.D.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 1. 5. 2023

Bc. Klára Kloučková, B.A.

Bibliografický záznam

KLOUČKOVÁ, Klára. *Politické myšlení Armina Mohlera v jeho díle* Konservative Revolution in Deutschland 1918-1932. Praha, 2023. 47 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Katedra politologie. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Jan Charvát, M.A., Ph.D.

Rozsah práce: 70 469 znaků vč. mezer

Abstrakt

Problematika konzervativní revoluce a německé Nové pravice je v českém akademickém prostředí jedním z méně probádaných témat. Osobnost Armina Mohlera, jenž je jedním z duchovních otců německé Nové pravice, přitom nabízí prostor pro nalezení a pochopení podstatných myšlenek, které ovlivňují Novou pravici dodnes. Cílem této práce je proto popsat klíčové pojmy Mohlerova myšlení v jeho prvním a velmi vlivném díle *Konservative Revolution in Deutschland 1918-1932*. Zároveň se práce snaží ukázat momenty, v nichž se Mohler dostává na pomezí mezi konzervatismem a pravicovým extremismem. Analýza tohoto pomezí se opírá o klíčové pojmy konzervatismu a pravicového extremismu, které jsou popsány v první části. Druhá část se již konkrétně věnuje klíčovým pojmům Mohlerovy práce. Jednak je vysvětleno Mohlerovo chápání toho, co konzervativní revoluce vůbec je, přičemž už na tomto místě lze sledovat zkoumané pomezí. Dále práce identifikuje pojmy jako národ, rasa, říše, věnuje se také militarismu a militantnímu myšlení konzervativní revoluce a spolkům, které reprezentují nezanedbatelnou součást konzervativní revoluce. U všech těchto aspektů je popsáno, v jakých ohledech se blíží spíše konzervatismu a kde se již dostávají do oblasti pravicového extremismu.

Klíčová slova

Armin Mohler; *Konservative Revolution in Deutschland 1918-1932*; politické myšlení; nová pravice; konzervativní revoluce; konzervatismus; pravicový extremismus

Abstract

The topic of the conservative revolution and the German New Right is one of the less explored topics in the Czech academic environment. The personality of Armin Mohler, who is one of the spiritual fathers of the German New Right, offers a space for finding and understanding the essential ideas that influence the German New Right to this day. The aim of this thesis is therefore to describe key concepts of Mohler's thought in his first and influential work, *The Conservative Revolution in Deutschland 1918-1932*. At the same time, the thesis seeks to show the moments in which Mohler straddles the line between conservatism and right-wing extremism. The analysis of this borderline relies on the key concepts of conservatism and right-wing extremism, which are described in the first section. The second part already focuses specifically on the key concepts of Mohler's work. Firstly, Mohler's understanding of what a conservative revolution is in general is explained, and it is at this point that the borderline under investigation can already be traced. Next, the thesis identifies concepts such as nation, race, and empire, and it also looks at the militarism and militant thought of the conservative revolution and the groups that represent a non-negligible part of the conservative revolution. For all of these aspects, the thesis describes in what ways they are more akin to conservatism and where they already fall into the realm of right-wing extremism.

Keywords

Armin Mohler; *Konservative Revolution in Deutschland 1918-1932*; political thought; new right; conservative revolution; conservatism; right-wing extremism

Title

Armin Mohler's political thought in his book *Conservative Revolution in Deutschland 1918-1932*

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce Mgr. Janu Charvátovi, M.A., Ph.D za věcné připomínky a cenné rady při zpracování této bakalářské práce. Dále chci poděkovat své rodině, přátelům a uskupení SHRIMPA za podporu během celého studia.

Obsah

Úvod	1
1. Klíčové pojmy konzervatismu a pravicového extremismu	4
1.1. Konzervatismus	4
1.1.1. Tradice	5
1.1.2. Řád	6
1.1.3. Organická společnost	6
1.1.4. Hierarchie a autorita	6
1.1.5. Vlastnictví	7
1.1.6. Konzervatismus v Německu	8
1.2. Pravicový extremismus	9
1.2.1. Ideologické ukotvení	9
1.2.2. Antisystémovost	11
1.2.3. Autoritářství	12
1.2.4. Etnopluralismus	13
1.2.5. Nacionalismus, rasismus a xenofobie	14
1.2.6. Historický revisionismus	15
2. Analýza <i>Konservative Revolution in Deutschland 1918-1932</i>	16
1.3. Konservative Revolution	17
1.3.1. Konzervativní	19
1.3.2. Revoluce	20
1.3.3. Vztah k nacismu a komunismu	21
1.4. Národ	23
1.5. Rasa	24
1.6. Říše	26
1.7. Militarismus a militantní myšlení	26
1.8. Sdružování do spolků	29
Závěr	31
Summary	34
Použitá literatura	37
Primární zdroje	37
Sekundární zdroje	37

Úvod

Německá Nová pravice (Neue Rechte), pravicový extremismus a populismus jsou v současné době hojně diskutovanými tématy v německé akademické i veřejné debatě. Kořeny Nové pravice jsou často datovány do období po druhé světové válce, je však podstatné si uvědomit, že problematika pravice, konzervatismu a následně i nacismu má hlubší kořeny. To lze ukázat na osobnosti Armina Mohlera, jenž patří k duchovním otcům německé Nové pravice a který svými myšlenkami ovlivňoval tento proud v druhé polovině 20. století. Mohlerovo politické myšlení je zajímavé především tím, že se od počátku pohybuje na hranici mezi proklamovaným konzervatismem a pravicovým extremismem. Později se Mohler posunul směrem k otevřené adoraci fašismu a popírání holocaustu.¹ Co se Mohlera i Nové pravice týče, jedná se v české akademické debatě o spíše okrajově zkoumané fenomény. Pokud se hovoří o Nové pravici, má se na mysli především politická strana AfD. Jelikož ale Mohler přispěl nezanedbatelným dílem k vývoji krajní pravice v Německu, měl by být blíže představen i českému publiku.

Mohlerovo dílo obsahuje velké množství publikací i článků v periodících, pro tuto práci je však centrální jeho dizertace *Konservative Revolution in Deutschland 1918-1932*². Jedná se o dílo, jež sám v průběhu času několikrát přepracoval, ale které zároveň poskytuje nejvěrnější vhled do kořenů Mohlerova politického myšlení. Tato bakalářská práce se věnuje druhému vydání v elektronické podobě, které je časově i obsahově nejblíže původní verzi. První vydání v současnosti není k dispozici, pozdější reedice byla již poměrně zásadním způsobem přepracována, jednak kvůli novým poznatkům, ale také kvůli přehodnocení některých autorových pozic. Například šesté vydání přepracoval Mohlerův žák Karlheinz Weissmann, tato kniha nemá s původním Mohlerovým dílem příliš společného.³

V knize Mohler konstruuje existenci tzv. konzervativní revoluce (KR), ideového proudu konzervativismu stojícího stranou nacismu. V tomto kontextu se pak bakalářská práce zabývá těmito otázkami: Jaké jsou centrální pojmy Mohlerova myšlení v díle *Konservative Revolution in Deutschland 1918-1932*? Nakolik lze tyto pojmy interpretovat ve vztahu k pravicovému extremismu? Pro zodpovězení těchto otázek budou v první části

¹ Hajo Funke, „Armin Mohler. Jünger-Schüler, Netzwerker und selbsterklärter Faschist“, *gegneranalyse.de*, 20. listopadu 2018, <https://gegneranalyse.de/personen/armin-mohler/#literatur> (staženo 22. 4. 2023).

² Armin Mohler, *Konservative Revolution in Deutschland 1918-1932* (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1972).

³ Funke, „Armin Mohler“.

práce popsány klíčové pojmy konzervatismu a pravicového extremismu, na tomto pozadí bude pak analyzována Mohlerova kniha. Ta je pro analýzu vhodným dílem, neboť obsahuje základní koncepty a dělení konzervativní revoluce, na nichž je možné ukázat pomezí mezi konzervatismem a pravicovým extremismem.

Práce je členěna následovně: První kapitola rozebírá klíčové pojmy konzervatismu a pravicového extremismu. V kontextu konzervatismu se jedná o pojmy jako tradice, řád, hierarchie, organická společnost či vlastnictví. Nelze opomenout ani specifika německého konzervatismu, neboť konzervatismus je z povahy této ideologie národně specifický. Tato část vychází především z klasického díla konzervatismu *Úvahy o revoluci ve Francii*⁴ od Edmunda Burkea. Nejedná se o systematické pojednání, ale spíše o rozbor jednotlivých situací. Autor uvádí, proč tato revoluce neuspěje a proč je tudíž lepší obrátit se směrem k tradici a umírněnému pokroku. Východiskem pro tuto kapitolu je výčet základních pojmů konzervatismu v knize politologa Andrewa Heywooda *Politické ideologie*, jež doplňují další sekundární zdroje věnované konzervatismu. Přehled o konzervatismu v Německu v 19. století a Výmarské republice pak poskytuje článek od Martina Greiffenhagena *The Dilemma of Conservatism in Germany*⁵.

Část zabývající se klíčovými pojmy pravicového extremismu nejprve představuje ideologie, o které se pravicový extremismus opírá. Dále jsou vysvětleny některé konkrétní pojmy jako antisystémovost, autoritářství, vztah pravicového extremismu k nacionalismu, rasismu a xenofobii, pojem etnopluralismus či historický revizionismus. Tato kapitola se s ohledem na výběr klíčových pojmů opírá převážně o dílo Cas Muddeho, jednoho z předních odborníků na krajní pravici. Konkrétně vychází z knihy *Far Right Today*⁶, kde Mudde popisuje právě základní pojmy pravicového extremismu. Dále je využita publikace Jana Charváta *Současný politický extremismus a radikalismus*⁷, ta poskytuje především přehled o ideologiích, jež se do pravicového extremismu řadí.

Druhá část práce se již konkrétně zabývá Mohlerovým dílem *Konservative Revolution in Deutschland 1918-1932*. Tato kapitola vysvětluje klíčové koncepty Mohlerova politického myšlení v této knize a zkoumá, nakolik je lze interpretovat prizmatem pravicového extremismu, a to především na základě výše popsaných pojmů pravicového

⁴ Edmund Burke, *Úvahy o revoluci ve Francii* (Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997).

⁵ Martin Greiffhagen, „The Dilemma of Conservatism in Germany“, *Journal of Contemporary History*, Vol. 14, No. 4, (říjen 1979): 611–625.

⁶ Cas Mudde, *Far Right Today* (Cambridge: Polity Press, 2019).

⁷ Jan Charvát, *Současný politický extremismus a radikalismus* (Praha: Portál, 2007).

extremismu. Vlastní analýza je pak doplněna i sekundárními zdroji zabývajícími se Mohlerem a konzervativní revolucí. Výběr klíčových pojmů vychází z toho, jak autor popisuje konzervativní revoluci, což umožňuje sledovat linii jeho politického myšlení. Na závěr jsou shrnuty nejdůležitější poznatky této analýzy.

1. Klíčové pojmy konzervatismu a pravicového extremismu

V této teoretické kapitole budou představeny klíčové pojmy konzervatismu a pravicového extremismu, které budou použity pro následnou analýzu Mohlerova díla. Konzervatismus se, tak jako i jiné ideologie, „vyznačuje seskupením klíčových, méně důležitých a okrajových pojmů, které nemusí být všechny přítomny, aby se o určité teorii či doktríně dalo říci, že k této ideologii patří“.⁸ Identifikace jeho základních pojmů není vzhledem k probádanosti tohoto tématu příliš obtížná.

V případě extremismu je tento úkol o něco složitější, což je dáno tím, že se se nejedná o žádnou ideologii či doktrínu.⁹ Lze však hovořit o ideologiích, které jsou s ním spjaté. Zároveň neexistuje žádná jednotná definice tohoto termínu, pojem extremismus bývá také kritizován pro svoji bezobsažnost a vágnost. Navzdory tomu se ale používá nejen ve veřejném prostoru, ale i v dokumentech bezpečnostních složek či mezinárodních organizací.¹⁰

Dalším významným faktorem pro určení klíčových pojmů je fakt, že konzervatismus v období Výmarské republiky, o němž bude v rámci analýzy pojednáváno, se nachází v těsné blízkosti nacistické ideologie, je tedy třeba vnímat nacismus i německý konzervatismus v rámci dobového kontextu.¹¹ I přes tyto skutečnosti se následující podkapitoly pokusí identifikovat základní pojmy jak konzervatismu, tak pravicového extremismu.

1.1. Konzervatismus

Konzervatismus je jednou z prvních popsanych ideologií, jeho počátky se datují do období Velké francouzské revoluce, přičemž konzervativní myšlení je přímou reakcí na revoluční dění.¹² To, jakým směrem se konzervatismus vydává, dobře reflektují slova Axela Schildta. Ten poznamenává, že konzervatismus nahrazuje známá slova „svoboda, rovnost, bratrství“ trojicí „řád, autorita, disciplína“.¹³ Vybrané pojmy popisované v této kapitole jsou vzájemně provázané, přesto mají svůj význam i jednotlivě. Je také podstatné

⁸ Andrew Heywood, *Politické ideologie* (Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008), 32.

⁹ Charvát, *Současný politický extremismus a radikalismus*, 12.

¹⁰ Štefan Danics a Ladislava Tejchmanová, *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus* (Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2016), 9.

¹¹ Axel Schildt, *Konservatismus in Deutschland. Von den Anfängen im 18. Jahrhundert bis zur Gegenwart*. (Mnichov: C.H. Beck, 1998), 163–4.

¹² Jan Svatoň, „Konzervatismus. K vývoji určitého politického postoje“, *Politologický časopis* 1996 (3): 297.

¹³ Schildt, *Konservatismus in Deutschland*, 10.

upozornit na fakt, že konzervatismus se liší podle jednotlivých zemí, neboť se odlišují hodnoty, které chce konzervatismus uchovávat, proto budou osvětleny i některé konkrétní aspekty německého konzervatismu.

1.1.1. Tradice

Jedním z klíčových pojmů konzervatismu je tradice. Tu lze podle Heywooda chápat jako „hodnoty, praktické postupy a instituce, které obstály ve zkoušce času a především se z jedné generace přenášely na druhou“. Často bývá tradice spojována i s náboženskou vírou.¹⁴ Podle Edmunda Burka je společnost partnerstvím všech těch, kteří již zemřeli, kteří žijí v současnosti, a těch, kteří se ještě narodí. Z této skutečnosti vyplývá závazek vůči budoucím generacím, společnost by se neměla uchýlovat k radikálním změnám, neboť je povinna zachovat pořádek i pro budoucí generace. Jen to, co obstojí ve zkoušce času, dosahuje skutečných kvalit, které je potřeba dále zachovávat. Konzervatismus je skeptický vůči radikálním změnám, neboť změna je vždy krokem do neznáma a nelze s určitostí říci, jaký bude mít důsledek. Stejně tak konzervatismus odmítá utopistické vize. Konzervatismus se však nebrání změnám úplně. Je pragmatický, proto je některé změny schopen akceptovat.¹⁵ Burke změny, které stát může podniknout, zastřešuje pojmy konzervace a korekce. Podle něj je možná změna nefunkčních prvků při zachování základních principů. To znamená, že se změna odehrává v rámci již fungujících institucí.¹⁶

Orientace podle příkladů z minulosti umožňuje využití zkušenosti a lepší odhad výsledku jednání. Tradice zároveň fungují jako morální kompas, podle nějž se lze orientovat ve světě. Podle Burka tradiční instituce jako náboženství, zvyky, ale i zákony krotí lidské vášně a přispívají k lepší soudržnosti společnosti – skrze tradice je upevňováno vědomí kolektivní identity.¹⁷ Pro konzervatismus jsou významné hodnoty vycházející z židovsko-křesťanské tradice, jako je rodina, náboženství či morálka.¹⁸ Do určité míry hraje svou roli také vztah k vlasti. Především pro německý konzervatismus byl podstatný také nacionalismus, neboť utužoval konzervativní představy o tradici a historické kontinuitě.¹⁹ Zároveň ale panovala skepse vůči liberálnímu nacionalismu, který byl spojován především

¹⁴ Heywood, *Politické ideologie*, 87.

¹⁵ Svatoň, „Konzervatismus“, 307.

¹⁶ Burke, *Úvahy o revoluci ve Francii*, 34.

¹⁷ Heywood, *Politické ideologie*, 88.

¹⁸ Ladislav Cabada, Michal Kubát a kol. *Úvod do studia politické vědy*. (Praha: Eurolex Bohemia, 2002), 145.

¹⁹ Martin Greiffenhagen, „The Dilemma of Conservatism in Germany“, *Journal of Contemporary History*, Vol. 14, No. 4, A Century of Conservatism, Part 2 (říjen 1979): 613.

s revolučními roky 1848 a 1849 a jenž vycházel z představy rovnosti jednotlivých národů.²⁰

1.1.2. Řád

Dalším významným aspektem konzervatismu je řád. Podle této ideologie jsou lidé psychicky limitovaní, závislí a ovládaní vášněmi, často jsou sobečtí a nenasytní. Tyto vlastnosti bývají někdy vykládány skrze dědičný hřích.²¹ Zároveň se lidé podle konzervatismu obávají nestability a izolace, tudíž jsou přitahováni k tomu, co je známé a bezpečné. Z tohoto důvodu potřebují ve svém životě řád, který je chrání před nejistotou, ale současně vynucuje pořádek ve společnosti.²² Pro konzervativce tedy hraje významnou roli i stát, ten by ovšem neměl omezovat tradiční instituce jako rodina či církev.²³

1.1.3. Organická společnost

Konzervatismus považuje společnost za přirozenou, lidé nemohou bez společnosti existovat. V této souvislosti je užíván pojem organicismus – společnost je chápána jako živý organismus, jenž vzniká přirozeně a jehož jednotlivé části jsou vzájemně provázané. S tím je také spojené konzervativní vnímání svobody – svoboda znamená přijímání společenských závazků jednotlivci, kteří k těmto závazkům chovají respekt. Závazky a pouta jsou tím, co drží společnost pohromadě. Burke říká, že svoboda neznámá dělat, co si kdo zamane. Místo toho musí být svoboda prospěšná pro všechny, čehož lze dosáhnout jen jejím omezením skrze zákony.²⁴ Podle něj také stavy a třídy společně svými různými zájmy a protiklady dávají vzniknout harmonii.²⁵

1.1.4. Hierarchie a autorita

S konzervatismem jsou dále úzce spjaté pojmy hierarchie a autorita. Hierarchie představuje stupňovitost sociálních pozic nebo statusů, z níž vyplývá strukturální nebo formálně zakotvená nerovnost, kdy pozice nezávisí na schopnostech jednotlivců. Souvisejícím termínem je pak autorita neboli právo ovlivňovat chování jiných lidí na základě jimi uznané povinnosti poslouchat.²⁶

Jak již bylo řečeno, konzervatismus považuje společnost za přirozenou, její

²⁰ Charvát, *Současný politický extremismus a radikalismus*, 31, 38.

²¹ Heywood, *Politické ideologie*, 91.

²² *Ibid.*, 89.

²³ Cabada, Kubát a kol. *Úvod do studia politické vědy*, 146.

²⁴ Heywood, *Politické ideologie*, 92.

²⁵ Burke, *Úvahy o revoluci ve Francii*, 47.

²⁶ Heywood, *Politické ideologie*, 95.

přirozeností je však i její hierarchické uspořádání. Hierarchická společnost je vnímána jako bohem daná a historicky vzniklá, což souvisí s významem náboženství a tradice v konzervatismu.²⁷ Rovnost je v konzervativním pojetí nežádoucí a nedosažitelná. Jedinci jsou si totiž vědomi své pozice ve společnosti a potřebují být řízeni, vedeni a podporováni nějakou autoritou. Autorita musí být přirozená a musí být vynucovaná shora, vzhledem k nedokonalosti člověka je totiž potřeba zamezit sobeckému jednání. Tím, že si je každý vědom svého místa ve společnosti, respektuje také autoritu. Stát a jeho instituce, které vynucují právo, vznikají na základě potřeb konkrétní společnosti a ověřených postupů. Pokud stát zachovává svobody, umožňuje seberozvoj a plní závazky vůči lidem dané ústavou, je legitimní.²⁸ Konzervatismus klade důraz na vůdcovství a kázeň, ty ovšem nelze vnímat jako slepé následování, nýbrž právě jako respekt k autoritě.²⁹ Skutečnost, že má být autorita přirozená a akceptovaná těmi, jež jsou jí podřízeni, tvoří významný rozdíl mezi konzervatismem a autoritářským smýšlením.

1.1.5. Vlastnictví

Ve společnosti hraje podle konzervativců důležitou roli také majetek, respektive vlastnictví. Lidé mají povinnost o svůj majetek pečovat a zhodnocovat ho. Vzhledem k tomu, že lidé ve společnosti uznávají autoritu státu, musí akceptovat případný trest vyplývající z neplnění povinnosti, který ovšem musí odpovídat závažnosti provinění. Vlastnictví je považováno za základní východisko spravedlnosti, lidem dává možnost se seberealizovat, zároveň je prvkem, který upevňuje životní jistoty.³⁰ Jedinci taktéž zachovávají respekt vůči majetku ostatních a chrání majetek vlastní, což přispívá k zachování dalších konzervativních hodnot, jako je řád a právo.³¹

V otázce daní píše Edmund Burke, že musí být zachován spravedlivý poměr mezi tím, co je lidem ponecháno, aby jedinec mohl vzkvétat, a tím, co se odvádí státu, aby se i stát mohl rozvíjet. Stát by měl s financemi nakládat rozvážně a spravedlivě, zajistit dostatečný příjem a nezadlužovat se více, než je nezbytně nutné.³² Burke zároveň říká, že považuje za výhodnější, pokud lidé odvádí vysoké daně, ale úměrně tomu od státu získávají. Lidé totiž musí respektovat i to vlastnictví, na němž nemohou mít žádný podíl. Pokud cítí,

²⁷ Schildt, *Konzervatismus in Deutschland*, 13.

²⁸ Burke, *Úvahy o revoluci ve Francii*, 33.

²⁹ Heywood, *Politické ideologie*, 94–5.

³⁰ Svatoň, „Konzervatismus“, 307.

³¹ Heywood, *Politické ideologie*, 96.

³² Burke, *Úvahy o revoluci ve Francii*, 232–3.

že jejich práce neodpovídá nabytým ziskům, „měli by se naučit hledat útěchu v konečné úměře věčné spravedlnosti.“³³ Tímto způsobem je obhajována konzervativní představa o nerovnostech ve společnosti.

1.1.6. Konzervatismus v Německu

Německý konzervatismus se při svém vzniku v 19. století výrazně vymezoval vůči modernizaci spojené s revolučním děním a vůči demokratickému hnutí, bývá taktéž považován za autoritativní formu konzervatismu.³⁴ Absolutistická monarchie podle německých konzervativců zrušila některé přirozené tradiční instituce a nahradila je umělým, racionalistickým „politickým mechanismem“ a byrokracií.³⁵ Kritika demokratického hnutí spojeného s osvícenstvím spočívala v odmítnutí osvícenského pojetí racionality člověka. Zároveň se němečtí konzervativci stavěli proti hodnotám a idejím vzešlým z Velké francouzské revoluce.³⁶ Ideje jako lidská práva, spravedlnost či rovnost jsou považovány za příliš abstraktní.³⁷ Po revoluci v roce 1848 se však v německém prostředí prosazovaly myšlenky reprezentované např. právním filosofem F. J. Stahlem, který považoval rovnost před zákonem a svobodu za základní hodnoty, zároveň ale odvozoval legitimitu panovníka od Bohem daného řádu. Stahl se stavěl pozitivně k ústavnosti založené na teokratické legitimitě, bikameralismu a absolutním vetu pro panovníka, což se stalo základem pruského konzervativního myšlení až do konce první světové války.³⁸

Pro tradiční německý konzervatismus je typická výrazná orientace na minulost, která se s postupem času prohlubuje. Hlavním cílem německých konzervativců bylo totiž nalezení a upevnění historických kořenů a únik před vývojem.³⁹ Německý konzervatismus byl nazýván politickým romantismem, neboť zakládal na německém idealismu, tradicionalismu a nacionalismu.⁴⁰ Stavěl se proti modernizaci ve všech oblastech lidského života a proti neustálé přeměně zastaralých sociálních institucí za účelem jejich zachování, místo toho hlásal návrat ke kořenům, které spatřoval v starých německých bájích, z toho také plynula obliba sbírání pohádek a pověstí v 19. století. Zároveň německý konzervatismus obhajoval a podporoval silnou roli státu a jeho instituce v době modernizačních procesů

³³ Burke, *Úvahy o revoluci ve Francii*, 248–9.

³⁴ Svatoň, „Konzervatismus“, 300.

³⁵ Greiffenhagen, „The Dilemma of Conservatism in Germany“, 611.

³⁶ *Ibid.*, 612.

³⁷ Heywood, *Politické ideologie*, 91.

³⁸ Svatoň, „Konzervatismus“, 301.

³⁹ Greiffenhagen, „The Dilemma of Conservatism in Germany“, 613.

⁴⁰ Svatoň, „Konzervatismus“, 300.

souvisejících se vznikem Výmarské republiky.⁴¹

1.2. Pravicový extremismus

Jak již bylo řečeno, neexistuje shoda v definici extremismu, popřípadě pravicového extremismu. V rámci dostupné literatury se lze setkat s četnými pokusy extremismus definovat. Podle německých autorů zabývajících se pravicovým extremismem ho lze chápat jako „souhrnné označení pro postoje, chování a jednání, které jsou založeny na rasové nebo etnické sociální nerovnosti, antipluralistických, antiegalitárních, antidemokratických a antiliberálních postojích, za nimiž stojí ucelená ideologie a na jejichž základě se hlásá bojovnost nebo se skutečně používá násilí“.⁴² Extremismus tedy stojí v opozici vůči systému, který chce nahradit systémem vlastním, založeným na ideologii odlišné od demokracie.⁴³ Tato kapitola se opírá převážně o dílo Case Muddeho, jednoho z předních odborníků na krajní pravici. Mudde popisuje krajní pravici jako zastřešující pojem pro myšlenkové proudy nepřátelské vůči demokracii. Pod ni pak řadí extrémní a radikální pravici. Zatímco extrémní pravice zásadně odmítá základní prvky demokracie, jako je suverenita lidu a vládnutí většiny, radikální pravice akceptuje základy demokracie, ale je proti prvkům liberální demokracie, jako práva menšin, vláda práva či dělba moci.⁴⁴

V Německu je pravicový extremismus vnímán právě především ve spojitosti s nacismem⁴⁵, proto budou představeny i ideologie, které bývají do pravicového extremismu řazeny. Problematickým aspektem pro tuto práci je, že pravicový extremismus v sobě často nese prvky konzervatismu, což je pro odlišení těchto směrů nevýhodné. Lze však obecně říci, že zatímco pravicový extremismus se může s konzervatismem v některých bodech shodovat, nenalezneme v konzervatismu prvky pravicového extremismu.

1.2.1. Ideologické ukotvení

O pravicovém extremismu nelze hovořit bez toho, aniž by byly uvedeny ideologie, které determinovaly jeho podobu. Jsou to především fašismus a nacismus, které jsou zásadní

⁴¹ Greiffenhagen, „The Dilemma of Conservatism in Germany“, 614.

⁴² Janina Pawelz et al., *Pandora: Propaganda, Mobilisierung und Radikalisierung zur Gewalt in der virtuellen und realen Welt* (Hamburg: Institut für Friedensforschung und Sicherheitspolitik an der Universität Hamburg, 2017), 25.

⁴³ Danics a Tejchmanová, *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskeptismus*, 10.

⁴⁴ Mudde, *The Far Right Today*, 7.

⁴⁵ Andreas Klärner, Michael Kohlstruck (ed.), *Moderner Rechtsextremismus in Deutschland* (Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2006), 7.

pro pochopení pravicového extremismu. Zastánci těchto ideologií věří, že nerovnosti jsou přirozené a jsou mimo rámec působnosti státu. V jádru je pak elitářství, přesvědčení, že některé skupiny a jednotlivci jsou lepší než ostatní.⁴⁶

Fašismus je ideologie, která převládla v Itálii ve 20. letech 20. století, v současnosti je tento pojem pojímán šířeji, často jako zastřešující pro italský fašismus, ale i nacismus. Nacismus se fašismem skutečně inspiroval, Itálie také bojovala po boku nacistického Německa v druhé světové válce. Fašismus stojí na 3 základech – integrálním nacionalismu, autoritářství/antiegalitářství a totalitním státu.

Kořeny integrálního nacionalismu jsou často spatřovány v konci první světové války a podmínkách, které byly nastaveny versailleským mírem. V tomto typu nacionalismu se dostává do popředí etnicita, integrální nacionalismus se staví proti univerzalizmu.⁴⁷ Nacionalismus v případě fašismu sice může být spojený s rasismem, není to ovšem pravidlem. To ho odlišuje od nacismu, kde je rasismus, resp. antisemitismus zásadním prvkem této ideologie.⁴⁸ Nacionalismus je v rámci fašistické ideologie pojímán expanzivně a je úzce provázán se šovinismem, především v přesvědčení o nadřazenosti vlastního národa, zároveň souvisí i s potřebou koloniální expanze a silnou rolí státu.⁴⁹ Válka je proto chápána jako přirozený a nevyhnutelný stav, který ale zároveň vede k očistě a obnově národa.⁵⁰ Antiegalitářství se v historickém italském fašismu projevovalo jako antikomunismus spojený s kritikou Sovětského svazu a marxismu. Do kategorie antiegalitářství pak spadá i antidemokratismus, jenž je klíčový pro zařazení fašismu do kategorie pravicového extremismu.⁵¹

Fašismus odmítá liberální stát a demokracii, stát je vnímán jako přirozený útvar. Není pouze institucí, ale spíše etickou, organickou a spirituální entitou, základem všeho. Fašistický vůdce by pak měl být ztělesněním státu a národa. Totalitní stát ve fašistickém pojetí cílí na ovládnutí celé společnosti, kdy stát kontroluje všechny aspekty života.⁵² Od toho se odvíjí také představa o ideálním politicko-ekonomickém systému – korporativismu. Ten pracuje s myšlenkou rozdělení společnosti podle příslušnosti

⁴⁶ Mudde, *The Far Right Today*, 24–5.

⁴⁷ John A. Hall, Anna Pilátová, „Nacionalismy utříděné a vysvětlené / Nationalisms: Classified and Explained“, *Sociologický Časopis* Roč. 31, Čís. 2 (červen 1995), <https://www.jstor.org/stable/41131033> (staženo 22. 4. 2023), 157.

⁴⁸ Charvát, *Současný politický extremismus a radikalismus*, 66.

⁴⁹ *Ibid.*, 39.

⁵⁰ Mudde, *The Far Right Today*, 25.

⁵¹ Charvát, *Současný politický extremismus a radikalismus*, 66.

⁵² Mudde, *The Far Right Today*, 25–6.

k pracovnímu odvětví, což má vést k překonání tříštění společnosti.⁵³ Fašismus tak nabízí tzv. třetí cestu mezi liberalismem a socialismem.⁵⁴

Nacismus, jak již bylo řečeno, do velké míry vychází z myšlenek fašismu, v některých oblastech se však liší. Tato ideologie bývá zpravidla řazena mezi pravicové, avšak je nutné říci, že obsahuje i některé spíše levicové prvky. Jedná se například o socialistický přístup ke kapitalismu či revoluční rétorika, v praktické rovině se i hospodářství nacistického Německa více blížilo plánovanému hospodářství.⁵⁵ V ostatních ohledech je však nacismus extrémně pravicovou ideologií, spojuje tak konzervativní myšlení a revoluční nadšení.

Podobně jako fašismus i nacismus stojí na integrálním nacionalismu a autoritářství/antiegalitářství. Stejně tak lze nacismu připsat i expanzivní nacionalismus spojený ovšem s rasismem a přesvědčením, že jen skrze ně lze dosáhnout pokroku a úspěchů na mezinárodním poli. Právě rasismus je pak klíčovým prvkem nacismu. Na rozdíl od fašismu nepřikládá nacismus velký význam silnému státu. Významnou roli naopak hraje přesvědčení, že existuje nadřazená rasa, konkrétně rasa árijská. S tím přímo souvisí antisemitismus, který je výrazným specifíkem této ideologie. Židé jsou považováni za podřadné z hlediska morálního a fyzického, zároveň jsou ale i nebezpeční s ohledem na svou ekonomickou a politickou moc.⁵⁶ Dalšími prvky nacismu jsou vůdcovský princip a nutnost existence rasového konfliktu, který vyústí v zánik podřadných ras a vítězství nadčlověka. Nacistická ideologie se dále vyznačuje i zájmem o okultismus a ezoterismus.⁵⁷

1.2.2. Antisystémovost

Antisystémovost je klíčovým znakem extremismu. V případě pravicového extremismu se tento postoj manifestuje jako odmítání pluralismu a parlamentní demokracie. Jak bylo zmíněno v úvodu k podkapitole o pravicovém extremismu, jeho antisystémovost spočívá v odmítání stávajícího systému a snaze nahradit ho vlastním uspořádáním, založeným na jiné ideologii, v rámci pravicového extremismu typicky fašismu či nacismu. V Německu bylo možné skepsi vůči parlamentní demokracii a liberalismu pozorovat i v konzervativních kruzích již po konci první světové války v kontextu vzniku Výmarské

⁵³ Charvát, *Současný politický extremismus a radikalismus*, 66.

⁵⁴ Mudde, *The Far Right Today*, 25.

⁵⁵ Charvát, *Současný politický extremismus a radikalismus*, 68.

⁵⁶ Mudde, *The Far Right Today*, 26.

⁵⁷ Charvát, *Současný politický extremismus a radikalismus*, 69.

republiky.⁵⁸

Pluralismus je prizmatem pravicového extremismu vnímán jako ohrožení vedoucí k dezintegraci společnosti a rozvoji společenských konfliktů. Zároveň pluralismus potlačuje a zpochybňuje myšlenkový základ, na němž společnost stojí a který je klíčový pro její jednotu. Na tomto místě je zřejmá spojitost s představou o významu homogenity národa či lidu. Antipluralismus je prezentován jako ochrana před konflikty a garant společenského řádu a stability. Tento způsob uvažování přímo souvisí se sklony pravicového extremismu odmítat vše cizí a destabilizující, jak bude popsáno níže. Je ovšem důležité poznamenat, že antipluralismus není fenoménem, který by se týkal pouze pravicového extremismu. Něčí pohlaví, náboženství, etnikum, politické přesvědčení či socio-ekonomické zázemí jsou faktory, které mohou být základem pro antipluralistické smýšlení. To je úzce provázáno se stereotypy a konstrukcemi obrazu nepřítelů, jak to lze pozorovat např. u antisemitismu, xenofobie, sexismu či islamofobie.⁵⁹

1.2.3. Autoritářství

Autoritářství podle Case Muddeho znamená víru ve striktně hierarchickou společnost, přičemž jakékoli prohřešky proti právu a pořádku či autoritě mají být potrestány.⁶⁰ Pravicový extremismus, podobně jako konzervatismus, vnímá společnost jako přirozeně patriarchálně hierarchické společenství, které je stavěno do opozice vůči moderní industriální společnosti. Všechny prvky, jež by mohly ohrožovat existenci tohoto společenství, jsou nepřirozené a nežádoucí, a měly by tudíž být odstraněny. V případě pravicového extremismu se jedná typicky o sociální demokracii, liberalismus, komunismus, emancipaci žen a menšin, odbory a v neposlední řadě pluralismus a parlamentní demokracii⁶¹, za prohřešky proti právu a pořádku lze považovat i konzumaci drog či sexuální deviace. Tyto problémy mají být odstraněny potrestáním, předcházeno by jim mělo být skrze vzdělání ve školách v souladu s tradicí a morálkou.⁶²

K utváření tohoto postoje přispělo i myšlení Carla Schmitta, který se ostře vymezoval

⁵⁸ Greiffenhagen. „The Dilemma of Conservatism in Germany“, 615.

⁵⁹ Dorothee de Nève, „Pluralismus und Antipluralismus“, *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft* 44 (2) (2015), https://webapp.uibk.ac.at/ojs2/index.php/OEZP_TEST/article/view/748 (staženo 27. 11. 2022), 45–48.

⁶⁰ Mudde, *The Far Right Today*, 29.

⁶¹ Brigitte Bailer-Galanda, „Zum Begriff des Rechtsextremismus“, *Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes*, <https://www.doew.at/erkennen/rechtsextremismus/rechtsextreme-organisationen/zum-begriff-des-rechtsextremismus> (staženo 23. 10. 2022).

⁶² Mudde, *The Far Right Today*, 29.

vůči liberalismu a zároveň zastával přístup, že ve všech oblastech lidské činnosti, včetně politiky, existuje dvojice protikladů přítel-nepřítel. Podle tohoto myslitele je třeba nejprve odstranit vnitřního nepřítele, skutečný politický nepřítel se totiž nachází primárně na mezistátní úrovni.⁶³ Tento postoj byl pak převeden do praxe v nacistickém Německu.

1.2.4. Etnopluralismus

Na počátku 20. stol. byl antisemitismus poměrně rozšířený po celé Evropě, po druhé světové válce byly rasové kategorie v mnoha státech ze zřejmých důvodů nepřijatelné. Začalo se proto hovořit spíše o etnických kategoriích či národech ve smyslu kulturních kategorií. Francouzští krajně pravicoví myslitelé označovaní jako *nouvelle droite* tudíž přišli s termínem etnopluralismus. Vyznavači tohoto přístupu říkají, že lidé jsou rozděleni do různých etnických skupin, které jsou si sice rovny, měly by ale zůstat oddělené.⁶⁴

Jak již bylo naznačeno, etnopluralismus považuje soužití rozdílných etnických skupin za nežádoucí, stejně tak jako přistěhovalectví ve větší než nezbytně nutné míře. V tomto kontextu je podstatný pojem etnocentrismus neboli pocit nadřazenosti vlastní kultury oproti kulturám jiným. Lidé, kteří etnicky nepřísluší k referenční skupině, jež může být označována za národ, lid či rasu⁶⁵, jsou považováni za rušivé elementy a ohrožení vlastní identity a kultury skupiny.⁶⁶ Pro etnopluralismus je klíčová odlišnost a homogenita. Rozdílnosti jsou v tomto pojetí považovány za inherentně nepřekonatelné, jsou dané ať už biologicky, pudem na ochranu vlastního teritoria či přirozenými rozdíly v myšlení, vnímání a chování. Cílem etnopluralismu je zachování vnitřní homogenity vlastní skupiny, její rozmanitost a kvality.⁶⁷

Etnopluralismus je v tomto ohledu strategický pojem, neboť není stigmatizován tak, jako např. nacionalismus. Dokonce je stavěn do opozice vůči universalistickému přístupu, který údajně zbavuje národy jejich vlastní identity. Pro veřejnost jsou tak teze s ním spojené dobře uchopitelné (v současnosti např. v kontextu nenávisti vůči muslimům).⁶⁸ Zároveň ale etnopluralismus nepracuje s rasistickými představami o vyhlazení některých skupin, které

⁶³ Schildt, *Konservatismus in Deutschland*, 162–3.

⁶⁴ Mudde, *The Far Right Today*, 26–7.

⁶⁵ Thomas Pfeiffer, „Wir lieben das Fremde – in der Fremde“. Ethnopluralismus als Diskursmuster und -strategie im Rechtsextremismus“. In: Jennifer Schellhöh, Jo Reichertz, Volker M. Heins and Armin Flender (eds.) *Großzählungen des Extremen. Neue Rechte, Populismus, Islamismus, War on Terror* (Bielefeld: Transcript Verlag, 2018), <https://www.jstor.org/stable/j.ctv1fxd7f.6> (staženo 22. 4. 2023), 37.

⁶⁶ *Ibid.*, 35.

⁶⁷ *Ibid.*, 37–8.

⁶⁸ *Ibid.*, 39–40.

jsou typické pro nacismus.⁶⁹ Pocit nadřazenosti vlastní kultury a odmítavý postoj až nenávisť vůči těm, kdo vlastní skupině nenáležejí, jsou nicméně typickými prvky pravicového extremismu, etnopluralismus je jedním ze základních ideologických prvků současných radikálně pravicových uskupení.⁷⁰

1.2.5. Nacionalismus, rasismus a xenofobie

Nacionalismus a rasismus jsou dalšími typickými prvky pravicového extremismu. Jak však bylo řečeno výše, rasismus nemusí nutně být inherentní součástí pravicově extremistické ideologie. Základem pro nacionalismus může být etnocentrismus. Radikální formy nacionalismu nabývají podoby rasového, kulturního či etnického nacionalismu. Tyto jeho podoby se často vzájemně prolínají.⁷¹ V této souvislosti se dnes hojně používá pojem nativismus. Ten představuje kombinaci nacionalismu a xenofobie a říká, že státy by měly být obývány pouze původními obyvateli ve smyslu národa, ostatní prvky jsou ohrožující pro homogenitu národního státu. Tyto postoje se u pravicových extremistů konkrétně projevují jako antisemitismus, neboli předsudky, nepřátelství až nenávisť vůči židům, anebo rasistické tendence.⁷²

Jako relevantní příklad lze uvést nacistické Německo a jeho přístup k židům, i v současnosti se lze setkat s podobnými tendencemi – islamofobie v extrémně pravicových kruzích značně dominuje.⁷³ Ačkoliv byly antisemitské tendence přítomné i v německých konzervativních kruzích konce 19. a začátku 20. století, nelze říci, že by s antisemitismem pracovaly natolik systematicky, jako to činí pravicoví extremisté. Často byla pro konzervativce židovská otázka spíše způsobem, jak mobilizovat masy, případně na ně bylo možné svést problémy, kterým čelila Výmarská republika.⁷⁴ Například konzervativní DNVP (Deutschnationale Volkspartei, Německá národně lidová strana) v období Výmarské republiky uznávala individuální zásluhy židovských osobností, zároveň je vzhledem k narůstajícímu nacionalismu ve společnosti považovala za narušitele každého národního

⁶⁹ Thomas Pfeiffer, „Wir lieben das Fremde – in der Fremde“, 51.

⁷⁰ Mudde, *The Far Right Today*, 27.

⁷¹ Christopher R. Fardan a Cathrine Thorleifsson, „What is nationalism?“, *Centre for Research on Extremism*, University of Oslo, 31. 8. 2020, <https://www.sv.uio.no/c-rex/english/groups/compendium/what-is-nationalism.html> (staženo 22. 4. 2023).

⁷² Mudde, *The Far Right Today*, 27–8.

⁷³ *Ibid.*, 28.

⁷⁴ Larry Eugene Jones, *The German Right in the Weimar Republic* (New York/Oxford: Berghahn Books, 2016), 9.

státu a obávala se především jejich vlivu v politice a ekonomice.⁷⁵

S tím souvisí také to, že skupiny považované za ohrožující pro danou společnost bývají užívány jako tzv. obětní beránek. Tyto skupiny jsou pak prezentovány jako odpovědné za ekonomické či společenské problémy. Způsob, jakým je jejich vina vysvětlována, zachází až ke konspiračním teoriím.⁷⁶ Nenávist vůči určité skupině nabírá v rámci pravicového extremismu i násilnou podobu. Násilí je akceptováno jako politický nástroj, který umožňuje boj proti státu, jenž jinak drží monopol na legitimní násilí. Jedná se však především o verbální útoky na politické oponenty či jiné jinak smýšlející osoby, fyzické útoky ovšem nejsou výjimkou. Fyzická likvidace oponentů byla v nacistickém Německu běžnou praxí.⁷⁷

1.2.6. Historický revisionismus

Historický revisionismus sice není vždy součástí pravicově extremistického myšlení, v kontextu této práce je však důležité se o něm zmínit. Revisionismus prizmatem pravicového extremismu znamená primárně reinterpetaci a relativizaci historie nacismu.⁷⁸ Typicky se jedná o jevy jako popírání holocaustu, zlehčování činů nacistů či případně vyzdvihování údajných pozitivních aspektů období nacismu a této ideologie. K tomuto účelu jsou historické dokumenty reinterpetovány v souladu s vlastním přesvědčením, vědecké poznatky jsou ignorovány. Historický revisionismus je motivován snahou zbavit se negativních konotací spojených s pravicově extremistickými subjekty právě z toho důvodu, že se staví pozitivně k nacismu.⁷⁹

V německém prostředí jsou klíčovými objekty revisionismu německá vina na vypuknutí první i druhé světové války a holocaust. Holocaust je relativizován, židům je připisován podíl na jejich vlastním osudu, případně je popírán úplně.⁸⁰ V kontextu Německa

⁷⁵ Jones, *The German Right*, 81.

⁷⁶ Bailer-Galanda, *Zum Begriff des Rechtsextremismus*.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Bundeszentrale für politische Bildung, „Rechtsextreme Einstellungen: Revisionismus und Verharmlosung des Nationalsozialismus“, 28. 7. 2014,

<https://www.bpb.de/lernen/angebote/grafstat/rechtsextremismus/172878/m-02-03-rechtsextreme-einstellungen-revisionismus-und-verharmlosung-des-nationalsozialismus/> (staženo 27. 11. 2022).

⁷⁹ Bundeszentrale für politische Bildung, „Revisionismus“.

<https://www.bpb.de/themen/rechtsextremismus/dossier-rechtsextremismus/500811/revisionismus/> (staženo 27. 11. 2022).

⁸⁰ Bundeszentrale für politische Bildung, „Rechtsextreme Einstellungen: Revisionismus und Verharmlosung des Nationalsozialismus“, 28. 7. 2014,

<https://www.bpb.de/lernen/angebote/grafstat/rechtsextremismus/172878/m-02-03-rechtsextreme-einstellungen-revisionismus-und-verharmlosung-des-nationalsozialismus/> (staženo 27. 11. 2022).

je příznačné také tzv. znárodnění dějin. Němci jsou německými pravicovými extremisty považováni za nejlepší národ, příznačná je i heroizace „ušlechtilého německého krajana“.⁸¹ Cílem německého revisionismu po druhé světové válce bylo i opětovné ukotvení Německa jako významné evropské velmoci, jehož ponížení a zničení německé identity je připisováno spojeneckým mocnostem. V této souvislosti je popírána vina Německa na vypuknutí druhé světové války, vina je přikládána spojencům, případně Polsku.⁸²

2. Analýza *Konservative Revolution in Deutschland 1918-1932*

V této kapitole bude analyzováno dílo Armina Mohlera *Konservative Revolution in Deutschland 1918-1932*. Jak již bylo nastíněno v teoretické části, hranice mezi konzervativním a pravicově extremistickým myšlením, resp. nacismem v období Výmarské republiky byla velmi tenká. Cílem této kapitoly je proto ukázat, v jakých momentech se Mohler ve svém líčení konzervativní revoluce a svém politickém myšlení na této hranici pohybuje a kdy ji už překračuje, ačkoliv prezentuje tento myšlenkový proud jako konzervativní, nikoliv nacistický či fašistický. Armin Mohler se ve svém díle vyhýbá přesnému určení znaků či klíčových pojmů konzervativní revoluce. Pojmy, jež v souvislosti s konzervativní revolucí popisuje, jsou často ve spojitosti s jednotlivými aktéry tohoto myšlenkového proudu, kteří pro Mohlera hrají zásadní roli. Ne náhodou je druhá část knihy věnována bibliografii autorů spadající pod a písíci o konzervativní revoluci. Klíčové pojmy a skupiny, které Mohler řadí pod KR, jsou tak vzájemně propojené. Kromě toho nelze vynechat ani popis samotného pojmu konzervativní revoluce tak, jak ji vnímá Mohler, což pomáhá rámovat celou analyzovanou problematiku.

Práce vychází z druhého vydání Mohlerova díla, jelikož je neblíže autorovu původnímu myšlení. Další vydání byla postupně přepracována, částečně i Mohlerovým žákem, a byl v nich zřejmý vývoj autorova myšlení a přehodnocování některých pozic.⁸³ Tato bakalářská práce se věnuje pouze první části knihy, zaměřené na problematiku konzervativní revoluce, její historie a základních tezí. Jak již bylo zmíněno, ve druhé části

⁸¹ Bailer-Galanda, *Zum Begriff des Rechtsextremismus*.

⁸² Bundeszentrale für politische Bildung, „Rechtsextreme Einstellungen: Revisionismus und Verharmlosung des Nationalsozialismus“, 28. 7. 2014, <https://www.bpb.de/lernen/angebote/grafstat/rechtsextremismus/172878/m-02-03-rechtsextreme-einstellungen-revisionismus-und-verharmlosung-des-nationalsozialismus/> (staženo 27. 11. 2022).

⁸³ Stefan Breuer, *Anatomie der Konservativen Revolution*, (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1995), 1.

Mohler sestavuje bibliografii konzervativní revoluce, vzhledem k omezenému rozsahu a vytyčenému cíli práce bylo od analýzy této části upuštěno.

1.3. Konservative Revolution

Konservative Revolution (konzervativní revoluce) je myšlenkový proud existující v rámci Výmarské republiky, do něhož bývají řazeny osobnosti, které v daném období kritizovaly stávající systém i liberalismus. Jsou jimi například Carl Schmitt, Ernst Jünger, Oswald Spengler či Arthur Moeller van den Bruck.⁸⁴ Konzervativní revoluce v akademické debatě vzbuzuje mnohé kontroverze. Zatímco někteří autoři ho považují za takový proud, jenž lze považovat za přímého předchůdce nacismu, jiní, jako právě Armin Mohler, konzervativní revoluci oddělují od nacismu. V současnosti se objevuje i názor, že nic jako konzervativní revoluce v Německu ve skutečnosti neexistovalo a jedná se pouze o myšlenkový konstrukt. Ten má sloužit k obhajobě konzervativní nebo až extrémně pravicové politiky a myšlení ve Výmarské republice a vytváří dojem kontinuity této části pravice i přes období druhé světové války.⁸⁵ Myšlenku o konstrukci konzervativní revoluce zastává například Stefan Breuer, který tvrdí, že Mohlerova snaha vytvořit ve svém díle myšlenkový proud konkurenční soudobému liberalismu či socialismu selhává na vágnosti pojmů, které Mohler uvádí jako sjednocující.⁸⁶

Armin Mohler chápe konzervativní revoluci jako myšlenkový proud stojící stranou nacismu i konzervatismu, který si může nárokovat stejné postavení jako liberalismus či socialismus, jako nový typ nacionalismu, jehož sjednocujícím prvkem je světonázor spočívající v ideji návratu a cyklického pojetí času. Toto pojetí času vychází z předkřesťanských náboženství a značí, že v životě se vše neustále opakuje – den a noc, roční období, ale i život a smrt. V lineárním pojetí života znamená smrt absolutní konec, v cyklickém pojetí času, kdy je jednotlivec primárně součástí většího celku, je život člověka pouze jakousi vlnou či fází onoho velkého celku cyklického času.⁸⁷ Co konkrétně si

⁸⁴ Stefan Breuer, „Die 'Konservative Revolution' – Kritik eines Mythos,“ *Politische Vierteljahresschrift*, Vol. 31, No. 4 (prosinec 1990), <https://www.jstor.org/stable/24197017> (staženo 4. 3. 2023), 585.

⁸⁵ Michael Seelig, Die ‚Konservative Revolution‘ als historische Geisteshaltung und wissenschaftlicher Analysebegriff: Vom Nutzen eines umstrittenen Quellenbegriffs für die Forschung zur radikalen Rechten in der Weimarer Republik, „*Archiv für Kulturgeschichte* 98 (2016), https://www.academia.edu/30948076/Die_Konservative_Revolution_als_historische_Geisteshaltung_und_wissenschaftlicher_Analysebegriff_Vom_Nutzen_eines_umstrittenen_Quellenbegriffs_f%C3%BCr_die_Forschung_zur_radikalen_Rechten_in_der_Weimarer_Republik_in_Archiv_f%C3%BCr_Kulturgeschichte_98_2016_381_418, staženo 6. 3. 2023, 381.

⁸⁶ Breuer, „Die 'Konservative Revolution'“, 585.

⁸⁷ Mohler, *Konservative Revolution*, 80–1.

představit pod oním celkem, však z Mohlerova díla nelze jednoznačně určit.

Hledání jiných společných jmenovatelů a velkých zastřešujících pojmů konzervativní revoluce, než je zmíněné cyklické pojetí času, je velmi složité. Jak poznamenává Stefan Breuer, rozpadla by se tak celá konstrukce údajně jednotného proudu, protože by narazila na dílčí neslučitelné rozdíly.⁸⁸ Tento proud tak podle Breuera spíše vychází z historického a sociálního kontextu, který tuto skupinu nasměřoval mimo liberální, sociálně demokratické či komunistické okruhy. To, co KR podle Breuera spojuje, je až apokalyptický pohled na svět, otevřenost vůči násilí a tendence k vytváření ryze mužských spolků, vycházející primárně ze zkušenosti první světové války. To však neplatí pouze pro konzervativní revoluci, ale pro celou krajní pravici Výmarské republiky. Breuer tak zpochybňuje existenci konzervativní revoluce na těch základech, které uvádí Mohler, neboť jsou podle Breuera nepřesvědčivé a nekonzistentní.⁸⁹

Armin Mohler si v úvodu své knihy vytyčuje cíl popsat existující myšlenkové proudy v období mezi lety 1918 a 1932, které označuje jako konzervativní revoluci. Podle Mohlera se v případě konzervativní revoluce nejedná pouze o německý, nýbrž o celoevropský fenomén, jehož německou odnož nazývá často také Deutsche Bewegung (Německé hnutí).⁹⁰ V širším pojetí představuje KR ideologii, která se dotýká všech aspektů života, Mohler ji chce ale popsat z politického hlediska jako druh politického myšlení.⁹¹ Konzervativní revoluci v daném období tvoří spíše neformální uskupení intelektuálů, kteří podle Mohlera nemají zásadní politický vliv. Typicky se také sdružují v elitních spolcích, literárních kruzích, tajných řádech, kolem časopisů či různých militantních uskupeních stojících mimo systém.⁹² Na tomto místě lze poznamenat, že obdobný způsob organizace využívá také tzv. Nová pravice v Německu, která se k dědictví Mohlerova díla a konzervativní revoluce hlásí.⁹³ Armin Mohler tvrdí, že k této problematice nezaujímá hodnotící stanovisko⁹⁴, což se projevuje i v jeho mnohdy nekritickému popisu a chybějící reflexi nacistického období.

Konzervativní revoluce se podle Mohlera vymezuje proti lineárnímu pojetí času založenému na křesťanské tradici, to je podle něj hlavním sjednocujícím prvkem celého proudu. Skrze Nietzscheovský nihilismus chce KR dosáhnout obratu (Umschlag), při němž

⁸⁸ Breuer, *Anatomie der Konservativen Revolution*, 2.

⁸⁹ *Ibid.*, 47.

⁹⁰ Mohler, *Konservative Revolution*, XXVIII, 3.

⁹¹ *Ibid.*, 12.

⁹² *Ibid.*, 3, 59.

⁹³ Dietmar Gottfried, „Konservative Revolution 2.0,“ *heise online* (13. listopadu 2011), <https://www.heise.de/tp/features/Konservative-Revolution-2-0-3391586.html> (staženo 9. 5. 2022).

⁹⁴ Mohler, *Konservative Revolution*, XXIX.

se skrze destrukci starého tvoří nové.⁹⁵ V této snaze o změnu systému lze spatřovat antisystémové naladění typické pro strany na okrajích politického spektra. Zatímco křesťanství je tradičně jednou z institucí, kterou konzervatismus chce zachovat, pro konzervativní revoluci toto neplatí. Proti křesťanství se tento myšlenkový proud převážně vymezuje. Neuznává totiž lineární pojetí času typické pro křesťanství – od stvoření po poslední soud. KR preferuje cyklické pojetí času – neustálou proměnu stávajícího v něco nového.⁹⁶ Tento důraz na neustálou změnu je vzdálený klasickému konzervatismu. Popřípadě se konzervativní revoluce snaží nahradit křesťanství vlastním „náboženstvím“, orientovaným na germánské, nordické či indoevropské kořeny, neboť v něm spatřuje to, na co by se člověk měl orientovat.⁹⁷

1.3.1. Konzervativní

V samotném názvu myšlenkového proudu figuruje pojem konservativ (konzervativní). Je proto na místě zaměřit se na to, jakým způsobem Mohler konzervatismus pojímá. Konzervativní revoluci popisuje Mohler obecně jako hnutí na obnovu s cílem zanechat za sebou trosky 19. století a vytvořit nový řád. Staví se tak proti světu, jenž stvořila Velká francouzská revoluce a který hlásá, že může změnit člověka, věří v postupný pokrok a individualitu. Tento liberální svět údajně stojí proti světu, který reprezentuje právě konzervativní revoluce.⁹⁸ Na tomto místě lze vidět přímý odkaz na kořeny klasického konzervatismu ve vymezení se vůči revolučnímu dění roku 1789 a liberalismu. Liberalismus, v širším pojetí však i parlamentní demokracie a industriální společnost jsou nepříteli konzervativní revoluce.⁹⁹ Liberalismus je pak ztělesněn i ve versailleském míru a poválečném uspořádání, které chce KR změnit.¹⁰⁰ V tomto ohledu se však Mohler klasickému konzervatismu vzdaluje, takovéto pojetí konzervatismu totiž tenduje k antidemokratiismu a revizionismu, které mají blíže k extremistickým pozicím.

Co konzervativní revoluci podle Mohlera také spojuje, je snaha o nalezení něčeho věčného, elementárního či kategorického, co je třeba hledat v minulosti, zachovat, či tomu případně vtisknout novou podobu.¹⁰¹ V tomto je konzervativní revoluce konzervativní

⁹⁵ Mohler, *Konservative Revolution*, 92–7.

⁹⁶ *Ibid.*, 118–20.

⁹⁷ *Ibid.*, 136.

⁹⁸ *Ibid.*, 11.

⁹⁹ Breuer, *Anatomie der Konservativen Revolution*, 49.

¹⁰⁰ *Ibid.*, 58.

¹⁰¹ Seelig, „Die ‚Konservative Revolution‘“, 391.

v klasickém slova smyslu. Konzervatismus ovšem není v pojetí KR pouhým aktivním zachováním toho, co se v minulosti osvědčilo, jak lze číst u klasika konzervatismu Burka. Jedinec je však podle myšlení konzervativní revoluce podrobený celku, jak ostatně dokazují i Mohlerovy úvahy o cyklickém čase. Jedinec proto nedisponuje svobodou cokoli zachovávat, co je stejně určeno k zániku. Konzervativní revoluce tím, co má zaniknout, myslí stávající systém Výmarské republiky. Individualismus je nežádoucí, i to je v souladu s klasickým konzervatismem. KR žije přítomností, která, pokud je naplněná, obsahuje v sobě minulost i budoucnost. Právě v přítomnosti je totiž možné měnit to, co vzešlo z minulosti, a zároveň pracovat směrem do budoucna k dosažení cílů KR.¹⁰² Ačkoliv se konzervatismus také staví proti individualismu spojenému s liberalismem a prosazuje ideu spolupůsobení jednotlivců pro harmonické fungování společnosti, v Mohlerově myšlení je jedinec kompletně podroben celku. Co tento celek představuje, není u Mohlera jasné. V tomto kontextu lze však podrobení celku chápat také prizmatem fašismu, pro nějž byl klíčový totalitní stát ovládající všechny aspekty života.

Boj proti ideálům Francouzské revoluce není konzervativní revolucí vnímán pouze jako boj proti liberalismu, je zároveň vnímán jako boj proti zaplavení Německa cizinci, snaha o zachování „němectví“ (Deutschsein). V tomto lze spatřovat antipluralistické etnocentrické tendence. Jeden z hlavních cílů je sebeurčení, ne tolik ve smyslu, co je německé, a co ne, ale větší otázky, jako co znamená být Středoevropanem, Germánem, příslušníkem nordické rasy. Na tomto místě lze pozorovat nacionalistické cítění vlastní konzervativní revoluci, ale i hledání vlastních kořenů typické pro konzervatismus. V popisovaném období probíhá podle Mohlera rozpad západního světa založeného na křesťanských hodnotách a východiscích antiky. Současná doba (tj. období Výmarské republiky) představuje jakýsi meziprostor či interregnum, které se konzervativní revoluce snaží svými ideály překonat.¹⁰³ Lze tedy konstatovat, že Mohlerovo pojetí konzervatismu se od klasického konzervatismu vzdaluje přístupem k zachovávání klíčových hodnot i antidemokratickými a antipluralistickými tendencemi, hledání vzorů v minulosti naopak konzervativní revoluci přibližuje ke klasickému konzervatismu.

1.3.2. Revoluce

Označení konzervativní revoluce již ze své podstaty tvoří jakýsi protimluv.

¹⁰² Mohler, *Konservative Revolution*, 116.

¹⁰³ *Ibid.*, 15–16.

Konzervatismus a revoluce by v klasickém pojetí měly stát proti sobě. Mohler však tento problém odmítá – revoluci označuje jako prostředek k dosažení cíle KR. Revoluci totiž podle něj nelze chápat v klasickém pojetí – nejedná se o odstranění všech skutečností bránících pokroku, přičemž když je revoluce dokonána, vzniká něco nového navíc. V pojetí konzervativní revoluce by revoluce neměla být odstraněním něčeho, nýbrž nápomocí pádu toho, co padnout má – tedy stávající systém. Revoluce je nové rozdělení toho, co už existuje. Na tomto místě se Mohler zdánlivě vrací blíže ke konzervatismu a změnám, které konzervatismus akceptuje.

Na stranu druhou však Mohler píše, že pádu toho, co padnout má, nelze dosáhnout reformami, lze k tomu využít i násilné prostředky. Dokonce i válku považuje konzervativní revoluce za formu revoluce.¹⁰⁴ Násilné provedení revoluce je jedním z charakteristických prvků konzervativní revoluce, jak bude níže rozvedeno. Souhrnně lze nicméně říci, že co se pojetí revoluce týče, otázka využití násilných prostředků a vedení války odpovídá spíše fašistickému pojetí války jako zdroje čistoty a obnovy.

1.3.3. Vztah k nacismu a komunismu

Mohler ve své knize vymezuje konzervativní revoluci proti dvěma v té době významným ideologiím – komunismu a nacismu, čímž se snaží ukázat jedinečnost konzervativní revoluce a její postavení mimo oba tyto ideologické světy. Podle Mohlera jsou společné prvky KR a komunismu výrazně menší než společné prvky s nacismem.

Marxismus, dělnická třída, sociálně demokratické strany a vše, co ztělesňuje „revoluci zleva“, jsou považovány za nepřítelé KR. Levice totiž podle chápání příslušníků konzervativní revoluce napomohla rozkladu společnosti a jejímu uvržení v současný stav.¹⁰⁵ Avšak i v rámci konzervativní revoluce se objevují hlasy volající po větší orientaci na Rusko, což Mohler nazývá souhrnně národní bolševismus (Nationalbolschewismus). Národní bolševismus vnímá jako spojení radikálně socialistických a radikálně nacionalistických cílů, které směřují k vytvoření svazku proletářských národů Německa a Ruska v boji proti západnímu kapitalismu.¹⁰⁶

Michael Seelig rozlišuje národní bolševismus jako jeden ze směrů konzervativní revoluce. Tento proud kladl ze všech skupin konzervativní revoluce největší důraz na

¹⁰⁴ Mohler, *Konservative Revolution*, 116.

¹⁰⁵ Breuer, *Anatomie der Konservativen Revolution*, 49.

¹⁰⁶ Mohler, *Konservative Revolution*, 47.

socialistický aspekt, imponoval jim obraz totalitního státu po vzoru Sovětského svazu.¹⁰⁷ U tohoto proudu je jeho řazení do konzervatismu již obtížné, ne-li zcela nemožné vzhledem k silně převažujícímu socialistickému a revolučnímu aspektu. K tomu, zda se i národní bolševici zasazují o zachování určitých hodnot z minulosti, se Mohler nevyjadřuje jasně. Tendence k levicovému směřování v rámci konzervativní revoluce jsou spojené s krizovými momenty Výmarské republiky, kdy je velká poptávka po sociálních jistotách a vůle ke společenskému povstání.¹⁰⁸ Nástup nacismu ale ukončuje veškeré snahy o jakékoli socialistické experimenty v Německu, vedoucí skupina v NSDAP je podle Mohlera protiruská, lze tak říct, že se ideje národního bolševismu příliš neprosadily.¹⁰⁹

Co se týče vymezení konzervativní revoluce vůči nacismu, nazývá Mohler KR často „trockisty nacismu“. Konzervativní revoluce podle Mohlera po celou dobu své existence hledala možnosti, jak uskutečnit své vize, proto je spojována s nacismem, který je vnímán jako vyvrcholení KR. Nepopírá, že by se konzervativní revoluce a nacismus v určitých místech nepotkávaly, jak personálně, tak ideově, podle něj ale existovaly jako dva proudy vedle sebe. Mohler říká, že nacismus si hledal podklady pro svou ideologii v různých směrech, mimo jiné právě i v konzervativní revoluci.¹¹⁰ Proto bývá nacismus považován za vyvrcholení či ztělesnění konzervativní revoluce, která však podle tohoto autora ve skutečnosti svého vrcholu ještě nedosáhla.¹¹¹ Ačkoliv Mohler v analyzovaném díle popírá, že by nacismus byl zrealizováním cílů konzervativní revoluce, sekundární zdroje ukazují, že v dopise z roku 1950 Mohler označuje „tu dobrou část nacismu“ za konzervativní revoluci.¹¹²

Nacismus jako takový se podle autora v Německu údajně projevuje až po roce 1934. Zároveň Mohler ale říká, že NSDAP si už po puči v roce 1923 zvolila cestu nespolupráce s jinými subjekty. Do té doby prý existovaly různé možnosti, kterými se mohl dějinný vývoj ubírat – kdo tvrdí něco jiného, je podle Mohlera ovlivněný buď nacistickou, nebo i protinacistickou propagandou. Naznačuje tak, že cesty konzervativní revoluce a nacismu se skutečně bývaly mohly protnout. Členská základna NSDAP je podle Mohlera také značně rozmanitá, spojuje v sobě často až protikladné osobnosti, aby obsáhla co největší množství lidí. Dokonce i jediné relativně jasné vymezení NSDAP, a to vůči židům a svobodným

¹⁰⁷ Seelig, „Die ‚Konservative Revolution‘“, 405.

¹⁰⁸ Mohler, *Konservative Revolution*, 47.

¹⁰⁹ Ibid., 50–2.

¹¹⁰ Ibid., XXVIII.

¹¹¹ Ibid., 10–11.

¹¹² Seelig, „Die ‚Konservative Revolution‘“, 411.

zednářům, je prý čas od času porušeno. Ideologie NSDAP je podle Mohlera velmi různorodá, nachází se v ní prvky konzervativního myšlení, i proto je těžké ji odlišit od konzervativní revoluce.¹¹³ Mohler se takto snaží vyložit dějiny Výmarské republiky tak, aby zapadaly do jeho představ o oddělenosti konzervativní revoluce a nacismu, v čemž lze spatřovat revizionistické tendence.

Koncem 20. let už bylo podle Mohlera zastáncům KR jasné, že jejich cíle nelze naplnit ani skrze nacismus, ani komunismus. V posledních letech Výmarské republiky tak prosazují vznik tzv. třetí cesty. Mohler pro ni používá často i synonymní označení třetí strana či třetí fronta. Takováto třetí strana by podle něj mohla odstranit výmarský stát. Probíhají prý pokusy o vytvoření třetí strany v podobě oslovování jednotlivých křídel fungujících stran, ale i rekrutace z armády či odborů. Nejvýznamnějším pokusem o vytvoření třetí fronty je podle Mohlera období kancléře Schleichera, pod jehož vedením se měly spojit tradiční výmarské strany a „pozitivní“ síly NSDAP, k čemuž ovšem nakonec nedošlo, jednalo se pouze o snahu o různá spojení napříč politickým spektrem bez reálné politické síly.¹¹⁴ Je důležité připomenout, že jako tzv. třetí cesta se prezentovalo i italské fašistické hnutí, nelze proto vyloučit, že by se ona Mohlerova třetí cesta vydala stejným směrem jako fašistické hnutí. Zvláště, když Mohler sám později neskryval svůj obdiv a náklonnost k fašismu.¹¹⁵

1.4. Národ

Tato podkapitola se již konkrétně věnuje jednomu z klíčových pojmů konzervativní revoluce, kterým je pojem *Nation*, národ. Tento termín přímo spojuje s jednou ze tří podskupin KR, které jsou podle Mohlera jasně ideologicky orientované. Nazývá je *Die Völkischen*, Národovci. Ti jsou podle autora nejstarší ze všech podskupin konzervativní revoluce, Mohler píše, že marxistická sociologie je charakterizuje jako romantické útočiště střední třídy mezi proletariátem a měšťany.¹¹⁶ Výmarská republika je podle nich po první světové válce vyprázdněným, jen z části suverénním státem. Naproti tomuto „nemocnému státu“ stojí právě národ jakožto zdroj síly a potřebné obnovy.¹¹⁷

Národ je konstruován jako společenství stejně smýšlejících lidí. Není založen na konkrétních charakteristikách, nýbrž na pocitu sounáležitosti a víře v tento národ jakožto

¹¹³ Mohler, *Konservative Revolution*, 53–4.

¹¹⁴ *Ibid.*, 55–7.

¹¹⁵ Funke, „Armin Mohler“.

¹¹⁶ Mohler, *Konservative Revolution*, 65.

¹¹⁷ Breuer, *Anatomie der Konservativen Revolution*, 80.

nejvyšší hodnotu.¹¹⁸ Tento postoj připomíná spíše integrální nacionalismus, který odmítá univerzalizmus. Nacionalismus v pojetí KR zároveň nepředstavuje legitimizační nástroj tak, jak byl národ chápán v 19. století, jedná se spíše o revoluční nástroj, který slouží k obnově národa samotného. I když měl nacismus taktéž revoluční tendence, nebyl národ nástrojem k jejich uskutečnění, tím byla rasa, čímž se nacismus od konzervativní revoluce.¹¹⁹ Naopak se tímto pojetím ale blíží KR fašistickému vnímání národa jakožto nadřazené entity.

1.5. Rasa

Dalším z pojmů, o nichž Mohler hovoří v souvislosti s konzervativní revolucí, je rasa. Stejně jako národ je i rasa spojována především s podskupinou KR Národovci. Národovci razí tezi, že je člověk formován svým původem, rasou, národem či jazykem.¹²⁰ Tato skutečnost by odpovídala klasickým tezím konzervatismu. Jejich revolucionářský prvek však spočívá ve snaze odstranit dějiny mezi oním počátkem/původem a současností, čímž vzniká bezprostřední návaznost na kořeny. Tato skupina je tedy orientovaná na přelom/revoluci, ale směrem do minulosti.¹²¹ Revoluční způsob dosáhnutí svých cílů už však na konzervativní myšlení neodkazuje. Michael Seelig tuto skupinu již nepovažuje za součást konzervativní revoluce, neboť se svými názory blíží spíše nacismu.¹²²

Národovci vidí své kořeny buď v nordické rase v kontrastu s vícero dalšími rasami, nebo (údajně méně často) v dualismu světlé a tmavé rasy.¹²³ Ačkoliv je kniha napsána bezprostředně po druhé světové válce, nezdráhá se Mohler používat takováto vymezení vůči jiným „rasám“, která byla typická pro nacismus. Na tomto místě lze již spatřovat jasnou souvislost s nacistickou rasovou teorií. Kromě rasy jsou motivy původu, na něž se národovci často odvolávají, například národ (Volk) či kmen (Stamm). Všechny tyto pojmy autor spojuje s přídatnými jmény jako nordický, germánský nebo německý.¹²⁴ Doba germánských mýtů pro Národovce představuje jakýsi ideál, k němuž je třeba směřovat.¹²⁵

Národovci podle Mohlera ve 20. letech 20. století prodělávají posun od důrazu na původ spočívající v rase směrem ke snaze o vytvoření jakéhosi indogermánského,

¹¹⁸ Breuer, *Anatomie der Konservativen Revolution*, 83.

¹¹⁹ Ibid., 190.

¹²⁰ Mohler, *Konservative Revolution*, 29.

¹²¹ Ibid., 139.

¹²² Seelig, „Die ‚Konservative Revolution‘ als historische Geisteshaltung und wissenschaftlicher Analysebegriff“, 411.

¹²³ Mohler, *Konservative Revolution*, 131.

¹²⁴ Ibid., 132.

¹²⁵ Ibid., 139.

germánského či německého náboženství.¹²⁶ Na tomto místě lze spatřovat silné etnocentrické tendence, které mají vést až k vytvoření náboženství založeného na vlastním národě. Vztah tohoto germánského náboženství ke křesťanství podle Mohlera nabývá různých podob od snahy o arizaci křesťanství po jeho absolutní odmítání.¹²⁷ V této souvislosti je pozorován rozmach různých tajných nauk vysvětlujících mytický původ nordické rasy v Atlantidě či záliba v runách a spiritualismu jako klíči k nalezení pradávných kořenů. Na základě této skutečnosti, píše Mohler, bývá konzervativní revoluce přímo spojována s nacismem.¹²⁸ Pro nacismus byly skutečně typické tendence směrem k spiritualismu a okultismu.

V kontextu rasy a skupiny Národovců se Mohler věnuje i problematice antisemitismu, jenž připisuje právě Národovcům. Ačkoliv se toto tvrzení snaží zmírnit, když říká, že někteří příslušníci této skupiny měli mezi židy přátele¹²⁹, poukazuje také na fakt, že se antisemitismus národovecké skupiny posouvá od konfesionalního k rasovému.¹³⁰ V popisu německého konzervatismu bylo poukázáno na skutečnost, že antisemitismus byl v německé společnosti a konzervativních kruzích rozšířen. Konzervativní revoluce podle Mohlera chápe židy jako zplozence liberalismu a cizí těleso v německém národě. Tím navazuje na již dříve rozšířené představy o vině židů na špatné situaci ve Výmarské republice. Někteří příslušníci KR však zachází až tak daleko, že říkají, že pro odstranění liberalismu je třeba odstranit i to, co ho pohání – v tomto případě židovstvo. To, co Mohler jen naznačuje, dokládá Stefan Breuer, podle něhož lze u příslušníků konzervativní revoluce identifikovat názory a texty, které explicitně hovoří o cenné a méněcenné rase a potřebě opatření, jež zabrání přílivu méněcenné rasy.¹³¹ Pokud konzervativní revoluce, jak ji Mohler konstruuje, hovoří o antisemitismu namířenému proti rase tak, jak bylo popsáno, posouvá se tento myšlenkový proud do oblasti pravicového extremismu.

Rasa je jedním z důležitých pojmů konzervativní revoluce. Pokud je vnímána spíše jako kategorie sloužící pro identifikaci s nějakým společenstvím, lze ji vnímat i prizmatem konzervatismu. Pokud jsou však zdůrazňovány biologické aspekty rasy, nadřazenost jedné rasy nad druhou a v neposlední řadě také antisemitské představy o vyhlazení „židovské rasy“, jedná se o prvky pravicového extremismu.

¹²⁶ Mohler, *Konservative Revolution*, 136.

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ Ibid., 133–4.

¹²⁹ Ibid., 135.

¹³⁰ Ibid., 29.

¹³¹ Breuer, *Anatomie der Konservativen Revolution*, 89–92.

1.6. Říše

Mohler se při popisu jádra konzervativní revoluce, skupiny *Jungkonservative* (Mladokonzervativci), věnuje s nimi spjatému pojmu říše. Říše podle Mohlera není uzavřený národní stát s jednotným obyvatelstvem, ani silou dobyté území s různorodým obyvatelstvem. Označuje spíše nadnárodní útvar, který ve své struktuře řízené nadřazeným principem a podporované jedním národem umožňuje různým národům a kmenům žít vlastním životem. Mohler říká, že ani Bismarckova ani Hitlerova říše nebyly říší v tomto smyslu, ale spíše státní formou na pomezí mezi národním státem a imperialistickým státem.¹³² Autor ale zároveň dodává, že v říši si všechny národy nejsou rovny. Ideál rovnosti je podle Mohlera výplodem liberalismu, vůči němuž se takto vymezuje. V tomto ohledu se Mohler drží linie klasického konzervatismu. Hierarchie národů odpovídá přirozeně danému postavení na základě různých charakteristik: geografické polohy, historie, vojenské síly či mentálních schopností. Z toho podle Mladokonzervativců vyplývá, že zastřešujícím národem by měli být Němci.¹³³

U Mladokonzervativců lze podle Mohlera na rozdíl od ostatních skupin pozorovat konzervatismus v jeho běžném pojetí jakožto politickém smýšlení spočívajícím ve snaze zachovat věci časem prověřené.¹³⁴ V tomto ohledu je podle Mohlera u Mladokonzervativců možné konstatovat konzervativní smýšlení, byť pro něj v díle není mnoho důkazů. Ačkoliv se lze s hierarchickým postavením společnosti, jak bylo popsáno v kontextu chápání pojmu říše, setkat i u konzervatismu, představa o nerovnosti jednotlivých národů a nadřazenosti vlastního, německého národa, mimo jiné i na základě „mentálních schopností“, je zřejmým případem etnocentrického a etnopluralistického myšlení charakteristického pro pravicový extremismus.

1.7. Militarismus a militantní myšlení

Étos, který se prolíná celým dílem, by se souhrnně dal nazvat jako militarismus anebo militantní myšlení. Byť Mohler tyto pojmy explicitně neuvádí, jsou příznačné pro popis konzervativní revoluce, Mohler tyto aspekty navíc během svého výkladu zdůrazňuje. Militantní étos je ztělesňován především skupinou *Nationalrevolutionäre* (Národní revolucionáři). Slovo *nationalrevolutionär* – národně revolucionářský, podle Mohlera

¹³² Mohler, *Konservative Revolution*, 139.

¹³³ *Ibid.*, 140.

¹³⁴ *Ibid.*, 138.

smývá hranici mezi pravíci a levíci, Národní revolucionáři totiž čerpají své ideály jak z pravé, tak levé části politického spektra. Proto tuto skupinu nelze s jistotou ideologicky zařadit. Podle Mohlera tak Národní revolucionáři ztělesňují onu třetí cestu, mimo jiné proklamovanou také fašisty. Zároveň zde autor popisuje, že nacionalisticky smýšlející osobnosti přejímají socialistický revoluční slovník.¹³⁵ Tato skutečnost jednak neodpovídá konzervatismu, zároveň bývá ovšem přisuzována také nacistické a fašistické ideologii.

Skupina Národních revolucionářů je významná, neboť k ní patří především mladší generace, narozená mezi lety 1890 a 1905, která před začátkem první světové války nebyla ještě zcela začleněna do společenského života. Z tohoto důvodu bývá podle Mohlera tato skupina nazývána někdy jako *soldatischer Nationalismus* (vojenský nacionalismus).¹³⁶ Seelig vojenský nacionalismus označuje jako samostatný proud v rámci národně revolucionářské skupiny.¹³⁷ Válka je považována za mystický formativní okamžik, je spojena s vírou v němectví a představou toho, že i prohra znamená pro národ příležitost k očistě.¹³⁸ Toto vnímání války je totožné s tím, jak ji vnímal italský fašismus.

Príslušníci skupiny národních revolucionářů ztělesňují tzv. nový revoluční typ člověka. Tento člověk bojuje proti systému Výmarské republiky, sdružuje se do militantních uskupení a potřebuje neustálý pocit toho, že je ve válce. Jiný svět totiž nezná, po první světové válce se mu nepodařilo začlenit se zpět do společnosti.¹³⁹ Tito lidé byli často vojensky aktivní jako součást militantních uskupení v prvních letech konsolidace Výmarské republiky.¹⁴⁰ Příkladem takovýchto militantních či veteránských uskupení jsou podle Mohlera jednotky Sturmabteilung (SA) nebo komunistický Roter Frontkämpferbund (Svaz rudých frontových bojovníků). Ti, co nechtějí vstoupit do ani jednoho z těchto uskupení, přidávají se podle Mohlera ke konzervativní revoluci.¹⁴¹ I přes tvrzení, že se uvedená militantní uskupení nepřekrývají s KR, je zřejmé, že tato organizační forma a aktivismus spojený s násilím jsou typické pro subjekty na okraji politického spektra, lze je proto vnímat jako extremistické.¹⁴²

Militarismus je zřetelný také ve vnímání dějin. Především popsaná skupina Národních revolucionářů zastává ideu cyklického času, podle nich lineární pojetí času

¹³⁵ Mohler, *Konservative Revolution*, 145.

¹³⁶ Ibid., 142.

¹³⁷ Seelig, „Die ‚Konservative Revolution‘“, 405.

¹³⁸ Mohler, *Konservative Revolution*, 144.

¹³⁹ Ibid., 41.

¹⁴⁰ Seelig, „Die ‚Konservative Revolution‘“, 405.

¹⁴¹ Mohler, *Konservative Revolution*, 42–3.

¹⁴² Seelig, „Die ‚Konservative Revolution‘“, 412.

zanechává za sebou i významné dějinné události a vymazává je. Tento doposud převažující lineárně plynoucí čas je třeba přerušit a vrátit se v souladu s představou o cyklickém čase k významným historickým obdobím, které dají vyniknout německému národu.¹⁴³ Historické období, k němuž se vztahují, je období Friedricha Velikého a rozmach Pruska. Toto období je charakteristické expanzionismem a militarismem Pruské říše.¹⁴⁴ Naplnění tohoto ideálu by bylo možné skrze expanzi dále do Evropy, v čemž lze rozeznat expanzivní nacionalismus typický pro fašismus i nacismus.

Mohler popisuje i konkrétní případ, kdy militantní ladění konzervativní revoluce přerostlo ve skutečný násilný akt. Ten spojuje s tzv. *Landvolkbewegung*, což lze přeložit jako Hnutí venkovského lidu. To dokázalo vzburcovat celý jeden stav, když reagovalo na podmínky pro zemědělce v období Výmarské republiky, především pak období ekonomické krize. Zemědělci jsou podle Mohlera postiženi silnou konkurencí trhu, především v porovnání se zámožnými dodavateli, nejsou chráněni dostatečnými cly a stát jim nijak nepomáhá, což vede k jejich pasivnímu odporu a bojkotu měst, které vnímají jako symboly státu. Zároveň se tím staví proti státu, jehož původ vidí ve versailleské smlouvě.¹⁴⁵

Na přelomu 20. a 30. let 20. století se tato skupina uchyluje k sérii bombových útoků na veřejné budovy a sídla veřejných činitelů. V těchto útocích mají údajně figurovat i příslušníci různých spolků KR a Národní revolucionáři.¹⁴⁶ Útoky poukazují na boj tohoto hnutí proti systému, v tomto kontextu se ukazuje již konkrétní použití násilí v rámci konzervativní revoluce, což lze opět spojit s pravicovým extremismem.

Radikálnější část konzervativní revoluce si přála revoluci rolníků pod tzv. *Schwarze Front*¹⁴⁷, což byla odnož NSDAP, která se ale rozpadla v roce 1933.¹⁴⁸ Podle Mohlera se NSDAP a KPD od 30. let snaží získat zemědělce na svoji stranu, protože v nich vidí potenciální spojence pro rozvrat státu, NSDAP se nakonec podaří zemědělce získat, čímž se toto hnutí konzervativní revoluce začleňuje do nacismu.¹⁴⁹

Militarismus KR lze spatřovat především v glorifikaci historického období Pruské říše spojeného s expanzivním nacionalismem a potřeba pocitu neustálé přítomnosti války. Ta se manifestuje skrze sdružování se do militantních spolků podobně smýšlejících osob.

¹⁴³ Mohler, *Konservative Revolution*, 143.

¹⁴⁴ Ibid., 150.

¹⁴⁵ Ibid., 161–2.

¹⁴⁶ Ibid., 163.

¹⁴⁷ Ibid., 55.

¹⁴⁸ Wolfgang Abendroth, „Das Problem der Widerstandstätigkeit der ‚Schwarzen Front‘“, *Vierteljahrzeitschrift für Zeitgeschichte* 8 (1960): 181, 185.

¹⁴⁹ Mohler, *Konservative Revolution*, 165.

Militantní myšlení prochází celým myšlenkovým proudem, je ovlivněno především zkušeností z první světové války a nemožností existence v poválečném světě. Pojetí války jasně odkazuje na fašistické vnímání války jakožto nástroje k očištění. Mohler popisuje i antisystémové násilné akty konzervativní revoluce, které lze spojit s pravicovým extremismem.

1.8. Sdružování do spolků

Významnou roli při popisu konzervativní revoluce hrají různé spolky a sdružení, které podle Mohlera tvoří zásadní způsob organizace konzervativní revoluce. Jak bylo částečně popsáno v minulé podkapitole, uskupení KR byla různého charakteru. Kromě militantních spolků rozlišuje Mohler také *Die Bündischen*. Slovo *bündisch* je obtížně přeložitelné do češtiny, zjednodušeně řečeno značí příslušnost k nějakému spolku (Bund). Jejich politický dosah byl sice podle Mohlera minimální a byly rozprášeny po nástupu nacismu, jejich ideály se však zachovaly.¹⁵⁰

Die Bündischen představují poválečné mládežnické hnutí. Nepřímo navazují na podobné organizace fungující již v 19. století, které podle Mohlera usilovaly o změnu tehdejších poměrů. Takovými organizacemi byl například turistický spolek Wandervogel nebo Freideutsche Jugend.¹⁵¹ Mohler píše, že se jedná o dobrovolné organizace, které mají vlastní vedení, mládež se v nich organizuje a žije si svůj život nezávisle na strnulém světě dospělých. Tato skupina se vyznačuje revolučním nadšením, tomu ale chybí jasný politický cíl. V doslovu ke druhému vydání z roku 1972 přirovnává Mohler *Die Bündischen* k hnutí osmašedesátníků.¹⁵² Ke konzervatismu však mají tato uskupení daleko.

Z Mohlerova líčení mládežnických skupin vyplývá, že u nich nebyla zanedbatelná určitá vojenská rétorika, což se manifestovalo v různých průvodech pochodující mládeže. Na tomto místě lze spatřovat militantní myšlení, jak bylo popsáno v minulé podkapitole. Podle Mohlera do této kategorie však nespádají různé stranické mládežnické organizace, tudíž ani Hitlerjugend, stejně tak ani církevní organizace. Hitlerjugend údajně všechny tyto organizace po nástupu nacismu absorbovala. Autor dále říká, že se z těchto organizací později vykristalizovaly osobnosti, které ve společnosti zastávaly významné funkce.¹⁵³ Tato uskupení měla hrát klíčovou roli při tvoření říše tak, jak byla popsána v jedné z předchozích

¹⁵⁰ Mohler, *Konservative Revolution*, 152.

¹⁵¹ *Ibid.*, 31.

¹⁵² *Ibid.*, 169.

¹⁵³ *Ibid.*, 153.

podkapitol. V pojetí konzervativní revoluce se mají stát šířiteli jejích ideálů v oblastech, které by byly přičleněny k oné říši.¹⁵⁴ Je tedy zřejmé, že spolky konzervativní revoluce v sobě spojují další významné aspekty KR jako militantní myšlení, představa o říši s nadřazeným německým národem v čele a expanzivní nacionalismus.

Mohler dále píše, že existovaly i smíšené organizace, převažovaly však ty, které byly čistě mužské. Mužské spolky, označované jako *Männerbund*, byly významnou součástí mládežnického hnutí a představovaly vzdor proti měšťáckému světu. Ideál maskulinity byl propagován již v období německého císařství. Mnozí z těch, kteří se vrátili z bojišť první světové války, nabývali dojmu, že se vrátili do zženštilého světa, v němž „typicky mužské“ instituce jako stát strádají a jsou ovlivňovány ženskými ideály jako např. demokracie. V tomto lze spatřovat antipluralistické tendence namířené proti ženám a propagaci patriarchálně hierarchické společnosti typické pro pravicový extremismus. Pacifismus, parlamentarismus a feminismus byly dávány na roveň a byla jim přikládána vina na úpadku tradičního mužského světa. Práví muži by se proto měli sdružovat v oněch mužských spolcích, aby zabránili další degeneraci společnosti a státu.¹⁵⁵

Männerbund podle Mohlera ztělesňuje první polovinu života, působení v oblastech státu, vojenství a řádu. V tomto spolku se vedou ovšem diskuze, jestli právě přítomnost žen v mládežnickém hnutí nekazí jeho charakter. Ženám je zde připisován svět rodiny a domácnosti, muži naopak mají zastávat roli ochránce a živitele. Podle Mohlera se nemá jednat o výsměch ženám, nýbrž součást představy o tom, že jednotlivec má smysl pouze v celku – je potřeba existence odděleného mužského a ženského světa, toto hnutí proto neakceptuje žádné „zženštilé muže a zmužnělé ženy“, Mohler říká, že všichni musí plnit svoji roli.¹⁵⁶

Souhrnně lze říci, že spolky, které Mohler řadí do konzervativní revoluce, vykazují militantní tendence spojené s formou organizace a důrazem na mužské kvality ovlivněné zkušeností z války. Spolky mají za cíl propagovat ostatní cíle KR, včetně expanzivně nacionalistických ideálů. V neposlední řadě se vyznačují antidemokratickým myšlením a až sexistickým přístupem k ženám, kdy jsou ženy vyobrazovány jako ztělesnění nepřítele.

¹⁵⁴ Breuer, *Anatomie der Konservativen Revolution*, 109.

¹⁵⁵ Mohler, *Konservative Revolution*, 42–3.

¹⁵⁶ *Ibid.*, 158–9.

Závěr

Dizertace Armina Mohlera s názvem *Konservative Revolution in Deutschland 1918-1932* poskytuje vhled do počátků politického myšlení tohoto otce německé Nové pravice. Analýza tohoto díla se zaměřila na momenty, v nichž se Mohler svým myšlením a popisem konzervativní revoluce pohybuje na pomezí mezi proklamovaným konzervatismem a pravicovým extremismem. Na základě analýzy, která se opírala o výčet stěžejních pojmů konzervatismu a pravicového extremismu i sekundární literaturu, byly identifikovány následující průsečíky.

Konzervativní revoluce je v podání Armina Mohlera významným myšlenkovým proudem Výmarské republiky stojícím vedle liberalismu, socialismu, ale i nacismu. Nejedná se o jednotný proud, konzervativní revoluce je naopak tvořena spíše neformálními uskupeními intelektuálů, mezi něž jsou řazeny takové osobnosti jako myslitel Carl Schmitt či spisovatel Ernst Jünger. Sjednocující ideou konzervativní revoluce je vymezení vůči lineárnímu pojetí času a snaha o obrat či revoluci s cílem svrhnout stávající systém. Na tomto místě lze pozorovat antisystémové naladění typické pro extremismus. Kromě těchto bodů však Mohler neuvádí další nosné teze, což umožňuje polemiku nad existencí konzervativní revoluce jako takové tak, jak o tom hovoří např. Stefan Breuer.

Odklon od konzervatismu je možné pozorovat již v samotném názvu konzervativní revoluce, který sám o sobě tvoří protimluv. Klasický konzervatismus, jak byl popsán v první části práce, lze sice nalézt v odmítání hodnot vzešlých z Velké francouzské revoluce či odmítání liberalismu. Revoluční aspekt tohoto proudu však popírá teze konzervatismu, když cílí na revoluční změnu stávajícího systému, ne zachování toho, co se osvědčilo v minulosti. Proklamované změny je podle Mohlera možné dosáhnout i násilím, což připomíná fašistické pojetí války jakožto očisty národa. Konzervativní revoluce se v pojetí Armina Mohlera dále staví vůči parlamentní republice a pacifismu, odmítá také výsledky první světové války a versailleský mír. Toto antisystémové, válečně naladěné, revizionistické postavení pak dostává Mohlerovo myšlení do oblasti pravicového extremismu.

Mohler přímo neuvádí seznam klíčových pojmů či charakteristik konzervativní revoluce. Její popis vychází především z aktérů a pojmů, které s nimi Mohler spojuje, na jejichž základě lze pozorovat nejvýznamnější momenty pomezí mezi konzervatismem a pravicovým extremismem. Mohler se věnuje termínu národ, jenž je typický pro skupinu Národovců (Die Völkischen). Národ je podle něj založený na pocitu sounáležitosti a víře v národ jakožto nejvyšší hodnotu, méně však na univerzalizmu a pojetí národa jakožto

legitimizačního nástroje, jako ho známe z konzervatismu. Národ tedy v Mohlerově myšlení spíše odpovídá fašistickému chápání národa jakožto nadřazené entity.

Dalším z klíčových pojmů konzervativní revoluce je rasa, taktéž spojovaná především s Národovci. Pojetí rasy jako jedné charakteristik, které vytvářejí pocit sounáležitosti se společenstvím, by spíše odpovídalo tezí konzervatismu. Popis konfliktu ras, přičemž jedna je vykreslována jako lepší, a přímé označení židovské „rasy“ jako méněcenné, již je potřeba odstranit, nechává vyniknout prvkům pravicového extremismu v Mohlerově uvažování o konzervativní revoluci.

Mohler dále diskutuje pojem říše, který spojuje se skupinou Mladokonzervativců (Jungkonservative). Tato skupina se podle Mohlera vyznačuje největší mírou konzervatismu v klasickém pojetí, neboť cílí na zachování toho, co je minulostí prověřené. V kontextu této skupiny Mohler popisuje klíčový pojem říše. Říše podle Mohlera není uzavřený národní stát s jednotným obyvatelstvem, ani silou dobyté území s různorodým obyvatelstvem. Označuje spíše nadnárodní útvar, který ve své struktuře řízené nadřazeným principem a podporované jedním národem umožňuje různým národům a kmenům žít vlastním životem. Mohler zde však odmítá rovnost jednotlivých národů. Takovéto hierarchické postavení sice odpovídá konzervativnímu myšlení, Mohler však svou tezi rozvádí ve smyslu, že Němci jsou tím nadřazeným národem, který vykazuje větší kvality než národy jiné, a proto by měl danou říši vést. Na tomto místě lze spatřovat etnocentristické a etnopluralistické teze typické pro pravicový extremismus.

Mohler se dále věnuje expanzivním a militantním tendencím, jež spojuje se skupinou Národních revolucionářů (Nationalrevolutionäre). Spojení nacionalismu a revolucionářské rétoriky, jež má představovat tzv. třetí cestu, je pak přímým odkazem na fašistickou ideologii. Národní revolucionáři jsou podle autora silně ovlivněni zkušenostmi z první světové války, která je chápána jako mystický formativní moment, který slouží k očistě národa. Tato teze odpovídá fašistickému vnímání války. Tito příslušníci konzervativní revoluce se sdružují do militantních uskupení, které jim pomáhají zachovat pocit neustále probíhající války. Zároveň dochází ke glorifikaci období Pruské říše spojené se silnými expanzionistickými tendencemi. Příslušníci konzervativní revoluce se podle Mohlera uchýlili i ke konkrétním antisystémovým násilným aktům. V tomto ohledu lze hovořit o pravicovém extremismu, s konzervativními prvky se u tohoto aspektu konzervativní revoluce nelze setkat.

V neposlední řadě Mohler popisuje různé svazy a sdružení, především pak mladých

lidí, jakožto jednu z forem organizace konzervativní revoluce. V tomto kontextu je zřetelná spojitost s uskupením Hitlerjugend, jež podle Mohlera pohltilo ostatní uskupení konzervativní revoluce. Z popisovaných svazů lze vyzdvihnout tzv. Männerbund, který byl opět ovlivněn zkušenostmi první světové války. Příslušníci Männerbund se neztotožňovali se světem, do něhož se po válce vrátili – demokracii a parlamentarismus vnímali jako příliš ženské a vymezovali se vůči nim. V tomto lze spatřovat jednak antisystémový charakter konzervativní revoluce, ale také konstrukci obrazu ženy jako nepřítel, přičemž tento obraz ztělesňuje vše špatné na stávajícím systému. Kromě toho spolky vykazují militantní tendence spojené s formou organizace a důrazem na mužské kvality ovlivněné zkušeností z války, které podporují patriarchálně hierarchickou představu o společnosti. Spolky mají za cíl propagovat ostatní cíle konzervativní revoluce, včetně expanzivně nacionalistických ideálů, které jsou typické pro ideologie řazené do pravicového extremismu.

Cílem této práce bylo popsat pomezí konzervatismu a pravicového extremismu. Naplnění tohoto cíle však představuje jen zlomek možností, které osobnost Armina Mohlera a fenomény konzervativní revoluce a Nové pravice nabízí. Především v českém akademickém prostředí se nabízí široká škála možností výzkumu, např. co se Mohlerových pozdějších děl či jeho konkrétního vlivu na německou Novou pravici týče. Jedná se totiž o užitečný nástroj pro pochopení kořenů jednoho z nejaktuálnějších témat dnešní doby.

Summary

Armin Mohler's dissertation, *Conservative Revolution in Deutschland 1918-1932*, provides an insight into the early political thought of this father of the German New Right. The analysis of this piece focuses on the moments in which Mohler's thinking and description of the conservative revolution straddles the line between proclaimed conservatism and right-wing extremism. Based on the analysis, which drew on an enumeration of key concepts of conservatism and right-wing extremism as well as secondary literature, the following intersections were identified.

The conservative revolution is, in Armin Mohler's account, a major current of thought in the Weimar Republic, standing alongside liberalism, socialism, and Nazism. It is not a unified current; on the contrary, the Conservative Revolution is made up of rather informal groups of intellectuals, including such figures as the thinker Carl Schmitt and the writer Ernst Jünger. The unifying idea of the Conservative Revolution is to define itself against the linear conception of time and to strive for a turn or revolution in order to overthrow the existing system. At this point one can observe the anti-systemic attitude typical of extremism. Beyond these points, however, Mohler does not present any other supporting theses, which allows for a polemic over the existence of a conservative revolution as such, as discussed, for example, by Stefan Breuer.

The departure from conservatism can be seen in the very name of the conservative revolution, which itself is a contradiction in terms. Classical conservatism, as described in the first part of the thesis, can indeed be found in the rejection of the values derived from the Great French Revolution or the rejection of liberalism. However, the revolutionary aspect of this current contradicts the theses of conservatism when it aims at revolutionary change of the existing system, not the preservation of what has worked in the past. The proclaimed change, according to Mohler, can also be achieved through violence, which is reminiscent of the fascist notion of war as the purification of the nation. The conservative revolution in Armin Mohler's conception further opposes the parliamentary republic and pacifism, and also rejects the results of the First World War and the Peace of Versailles. This anti-systemic, warlike, revisionist position then brings Mohler's thought into the realm of right-wing extremism.

Mohler does not directly list key concepts or characteristics of the conservative revolution. His description of it is based primarily on the actors and concepts Mohler associates with them, on the basis of which the most significant moments of the borderline

between conservatism and right-wing extremism can be observed. Mohler focuses on the term nation, which is typical of the Nationalist group (Die Völkischen). The nation, Mohler argues, is based on a sense of belonging and a belief in the nation as a supreme value, but less on universalism and the notion of the nation as a legitimizing tool as we know it from conservatism. The nation in Mohler's thought, then, corresponds more to the fascist understanding of the nation as a superior entity.

Another of the key concepts of the conservative revolution is race, also associated primarily with the Nationalists. The notion of race as one of the characteristics that create a sense of belonging to a community would be more in line with the tenets of conservatism. The description of a conflict of races, with one being portrayed as superior, and the direct designation of the Jewish "race" as inferior, to be eliminated, allows elements of right-wing extremism to stand out in Mohler's thinking about the conservative revolution.

Mohler goes on to discuss the notion of empire, which he associates with the Young Conservatives (Jungkonservative). This group, according to Mohler, is characterized by the greatest degree of conservatism in the classical sense, as it aims to preserve what has been proven by the past. Mohler describes the key concept of empire in the context of this group. According to Mohler, an empire is not a closed nation-state with a unified population, nor is it a territory conquered by force with a diverse population. Rather, it denotes a supranational entity that, in its structure governed by a superior principle and supported by a single nation, allows different peoples and tribes to live their own lives. Mohler here, however, rejects the equality of individual nations. While such a hierarchical position is consistent with conservative thought, Mohler develops his thesis in the sense that the Germans are the superior nation that exhibits greater qualities than other nations and should therefore lead the empire. At this point one can see the ethnocentric and ethnopluralist theses typical of right-wing extremism.

Mohler goes on to discuss the expansionist and militant tendencies he associates with the National Revolutionaries (Nationalrevolutionäre). The combination of nationalism and revolutionary rhetoric, which is supposed to represent the so-called third way, is then a direct reference to fascist ideology. According to the author, the National Revolutionaries are strongly influenced by the experience of the First World War, which is understood as a mystical formative moment that serves to purify the nation. This thesis corresponds to the fascist perception of the war. These members of the conservative revolution organize themselves into militant groups that help them maintain a sense of a war that is always going

on. At the same time, there is a glorification of the period of the Prussian Empire, coupled with strong expansionist tendencies. According to Mohler, members of the conservative revolution also resorted to specific anti-systemic acts of violence. In this respect one can speak of right-wing extremism, but one cannot encounter conservative elements in this aspect of the Conservative Revolution.

Last but not least, Mohler describes various associations and unions, especially of young people, as one of the forms of organisation of the conservative revolution. In this context, there is a clear connection with the Hitler Youth, which Mohler argues absorbed the other groups of the conservative revolution. Of the associations described, the so-called Männerbund, which was again influenced by the experiences of the First World War, can be singled out. The members of the Männerbund did not identify with the world they returned to after the war - they saw democracy and parliamentarism as too feminine and defined themselves against them. In this can be seen both the anti-systemic character of the conservative revolution, but also the construction of an image of women as the enemy, with this image embodying everything that was wrong with the existing system. In addition, the societies show militant tendencies linked to the form of organisation and the emphasis on masculine qualities influenced by the experience of war, which support a patriarchal, hierarchical idea of society. The societies aim to promote other aims of the conservative revolution, including the expansionist nationalist ideals that are typical of ideologies classified as right-wing extremism.

The aim of this paper was to describe the borderline between conservatism and right-wing extremism. The fulfilment of this aim, however, represents only a fraction of the possibilities offered by the personality of Armin Mohler and the phenomena of the Conservative Revolution and the New Right. Especially in the Czech academic environment, there is a wide range of research possibilities, e.g. regarding Mohler's later works or his specific influence on the German New Right. This is a useful tool for understanding the roots of one of the most topical issues of our time.

Použitá literatura

Primární zdroje

- Mohler, Armin. *Konservative Revolution in Deutschland 1918-1932*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1972.

Sekundární zdroje

- Abendroth, Wolfgang. „Das Problem der Widerstandstätigkeit der ‚Schwarzen Front‘“. *Vierteljahrzeitschrift für Zeitgeschichte* 8 (1960), 181–187.
https://www.ifz-muenchen.de/heftarchiv/1960_2_4_abendroth.pdf (staženo 22. 4. 2023).
- Bailer-Galanda, Brigitte. „Zum Begriff des Rechtsextremismus“. *Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes*,
<https://www.doew.at/erkennen/rechtsextremismus/rechtsextreme-organisationen/zum-begriff-des-rechtsextremismus> (staženo 23. 10. 2022).
- Breuer, Stefan. *Anatomie der Konservativen Revolution*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1995.
- Breuer, Stefan. „Die ‚Konservative Revolution‘ – Kritik eines Mythos.“ *Politische Vierteljahresschrift*, Vol. 31, No. 4 (prosinec 1990): 585–607.
<https://www.jstor.org/stable/24197017> (staženo 4. 3. 2023).
- Bundeszentrale für politische Bildung. „Rechtsextreme Einstellungen: Revisionismus und Verharmlosung des Nationalsozialismus“. 28. 7. 2014.
<https://www.bpb.de/lernen/angebote/grafstat/rechtsextremismus/172878/m-02-03-rechtsextreme-einstellungen-revisionismus-und-verharmlosung-des-nationalsozialismus/> (staženo 27. 11. 2022).
- Bundeszentrale für politische Bildung. „Revisionismus“. <https://www.bpb.de/themen/rechtsextremismus/dossier-rechtsextremismus/500811/revisionismus/> (staženo 27. 11. 2022).
- Burke, Edmund. *Úvahy o revoluci ve Francii*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997.
- Cabada, Ladislav, Michal Kubát a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002.
- Danics, Štefan a Ladislava Tejchmanová. *Extremismus, radikalismus, populismus a*

- euroskepticismus*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2016.
- De Nève, Dorothée. „Pluralismus und Antipluralismus“. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft* 44 (2) (2015): 45-48.
https://webapp.uibk.ac.at/ojs2/index.php/OEZP_TEST/article/view/748 (staženo 27. 11. 2022).
 - Fardan, Christopher R. a Cathrine Thorleifsson. „What is nationalism?“. *Centre for Research on Extremism, University of Oslo*, 31. 8. 2020, <https://www.sv.uio.no/c-rex/english/groups/compendium/what-is-nationalism.html> (staženo 22. 4. 2023).
 - Funke, Hajo. „Armin Mohler. Jünger-Schüler, Netzwerker und selbsterklärter Faschist“. *gegneranalyse.de*, 20. listopadu 2018, <https://gegneranalyse.de/personen/armin-mohler/#literatur> (staženo 22. 4. 2023).
 - Gottfried, Dietmar. „Konservative Revolution 2.0“. *heise online*, 13. 11. 2011, <https://www.heise.de/tp/features/Konservative-Revolution-2-0-3391586.html> (staženo 9. 5. 2022).
 - Greiffenhagen, Martin. „The Dilemma of Conservatism in Germany“. *Journal of Contemporary History*, Vol. 14, No. 4, A Century of Conservatism, Part 2 (říjen 1979): 611–625.
 - Hall, John A., Anna Pilátová. „Nacionalismy utříděně a vysvětlené / Nationalisms: Classified and Explained“, *Sociologický Časopis*, roč. 31, čís. 2 (červen 1995): 149–168, <https://www.jstor.org/stable/41131033> (staženo 22. 4. 2023).
 - Heywood, Andrew. *Politické ideologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008.
 - Charvát, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007.
 - Jones, Larry Eugene. *The German Right in the Weimar Republic*. New York/Oxford: Berghahn Books, 2016.
 - Klärner, Andreas, Michael Kohlstruck (ed.). *Moderner Rechtsextremismus in Deutschland*. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2006.
 - Mudde, Cas. *The Far Right Today*. Cambridge: Polity Press, 2019.
 - Pawelz, Janina et al. *Pandora: Propaganda, Mobilisierung und Radikalisierung zur Gewalt in der virtuellen und realen Welt*. Hamburg: Institut für Friedensforschung und Sicherheitspolitik an der Universität Hamburg, 2017.
 - Pfeiffer, Thomas. „›Wir lieben das Fremde – in der Fremde‹. Ethnopluralismus als

- Diskursmuster und -strategie im Rechtsextremismus“. In: Jennifer Schellh h, Jo Reichertz, Volker M. Heins and Armin Flender (eds.) *Gro erz hlungen des Extremen. Neue Rechte, Populismus, Islamismus, War on Terror*. Bielefeld: Transcript Verlag, 2018, 35–56, <https://www.jstor.org/stable/j.ctv1fxd7f.6> (sta eno 22. 4. 2023).
- Seelig, Michael. „Die ‚Konservative Revolution‘ als historische Geisteshaltung und wissenschaftlicher Analysebegriff: Vom Nutzen eines umstrittenen Quellenbegriffs für die Forschung zur radikalen Rechten in der Weimarer Republik“. *Archiv für Kulturgeschichte* 98 (2016): 381–418.
https://www.academia.edu/30948076/Die_Konservative_Revolution_als_historische_Geisteshaltung_und_wissenschaftlicher_Analysebegriff_Vom_Nutzen_eines_umstrittenen_Quellenbegriffs_f%C3%BCr_die_Forschung_zur_radikalen_Rechten_in_der_Weimarer_Republik_in_Archiv_f%C3%BCr_Kulturgeschichte_98_2016_381_418 (sta eno 6. 3. 2023).
 - Schildt, Axel. *Konservatismus in Deutschland. Von den Anfängen im 18. Jahrhundert bis zur Gegenwart*. Mnichov: C.H. Beck, 1998.
 - Svatoň, Jan. „Konzervatismus. K v voji ur it ho politického postoje“. *Politologick y  asopis* 1996 (3): 297–312.
<https://www.politologickycasopis.cz/userfiles/file/1996/3/1996-3-17-Svato%C5%9A-Konzervatismus.pdf> (sta eno 28. 1. 2023).